

Univerzita Hradec Králové

Filozofická Fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra filozofie a společenských věd

Mediální výchova ve výuce Občanského a společenskovědního základu na střední škole

Bakalářská práce

Autor: Jaroslav Neubauer

Studijní program: B011401SV Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání;
Historie se zaměřením na vzdělávání

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Vanda Vaničková, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Zadání bakalářské práce

Autor: Jaroslav Neubauer

Studium: F20BP0365

Studijní program: B0114A100001 Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: Mediální výchova ve výuce Občanského a společenskovedního základu na střední škole

Název bakalářské práce AJ: Media Education in the Teaching of Civic and Social Science Basis at Secondary School

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce s výše uvedeným názvem se zaměří na současný stav mediální výchovy, průřezového tématu, v propojení s Občanským a společenskovedním základem na gymnáziích. V teoretické části bude vymezen samotný pojem mediální výchova, bude popsána jeho důležitost, cíle, zakotvení v kurikulárních dokumentech včetně srovnání Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia a Rámcového vzdělávacího programu středního odborného vzdělávání, a to v kontextu úrovně zastoupení mediální výchovy na středních školách dle jednotlivých RVP. Dále bude v této části zmíněna aktuální mediální gramotnost veřejnosti, a zvláště pak středoškolských studentů. Empirická část přinese zpracované výsledky kvalitativního výzkumu, který bude proveden formou ústního dotazování, rozhovorů s pedagogy z vybraných středních škol. Výzkumné šetření se zaměří na zkušenosti pedagogů předmětů společenských věd s uplatněním mediální výchovy ve svých hodinách. Bude zjištěno, jakým způsobem, jak často a zdali vůbec se učitelé průřezovému tématu věnují.

Bakalářská práce si za svůj cíl klade nabídnout pohled na mediální výchovu na gymnáziích a středních odborných školách, a to jak dle kurikulárních dokumentů, tak podle pedagogů společenských věd.

BÍŇA, Daniel. *Výchova k mediální gramotnosti*. Česká Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005. ISBN 80-7040-844-8.

ČERNÝ, Jan, Jaroslav DANĚŠ, Marie HRDÁ, et al., VANÍČKOVÁ, Vanda a Adam CVIK, ed. *Mediální výchova a společenské vědy*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, nakladatelství Gaudeamus, 2020. ISBN 978-80-7435-801-2.

JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-86212-58-6.

ROTH, Jiří. *Mediální výchova v Čechách*. Praha: Tutor, c2005. ISBN 80-86700-25-9.

SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Praha: Triton, 2007. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7254-926-9.

VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: MŠMT, 2007. Dostupné z URL: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>.

Zadávací pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Vanda Vaničková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Kamil Janiš, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny, literaturu a elektronické zdroje.

V Hradci Králové dne

Podpis autora:

Poděkování

Srdečně děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Vandě Vaničkové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, ale především za velkou podporu, laskavost a lidský přístup. Dále děkuji mým respondentům za ochotu účastnit se výzkumu a za sdílení svých zkušeností. Díky též patří kolegům ze Střední odborné školy sociální u Matky Boží Jihlava, zejména Mgr. Kateřině Šimkové a Mgr. Evě Langerové. V neposlední řadě děkuji všem, kdo se podíleli na jazykové korektuře.

Anotace

NEUBAUER, Jaroslav. *Mediální výchova ve výuce Občanského a společenskovedního základu na střední škole*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, Bakalářská práce.

Bakalářská práce s výše uvedeným názvem se zaměřuje na současný stav mediální výchovy, průřezového tématu, v propojení s Občanským a společenskovedním základem na gymnáziích. Teoretická část vymezuje samotný pojem mediální výchova, popisuje jeho důležitost, cíle, zakotvení v kurikulárních dokumentech včetně srovnání Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia a Rámcového vzdělávacího programu středního odborného vzdělávání, a to v kontextu úrovně zastoupení mediální výchovy na středních školách dle jednotlivých RVP. Dále je v této části zmíněna aktuální mediální gramotnost veřejnosti, a zvláště pak středoškolských studentů. Empirická část přináší zpracované výsledky kvalitativního výzkumu, který je proveden formou ústního dotazování, rozhovorů s pedagogy z vybraných středních škol. Výzkumné šetření se zaměřuje na zkušenosti pedagogů předmětů společenských věd s uplatněním mediální výchovy ve svých hodinách.

Bakalářská práce si za svůj cíl klade nabídnout pohled na mediální výchovu na gymnáziích a středních odborných školách, a to jak dle kurikulárních dokumentů, tak podle pedagogů společenských věd.

Klíčová slova

mediální výchova, průřezové téma, mediální gramotnost, kritické myšlení, Občanský a společenskovední základ, střední škola, gymnázium

Annotation

Neubauer, Jaroslav. *Media education in the Teaching of Civic and Social Science Basis at Secondary School*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2023, Bachelor Thesis.

The bachelor thesis with the above-mentioned title focuses on the current state of media education, a cross-cutting theme, in connection with the Civic and Social Science Foundation in grammar schools. The theoretical part defines the concept of media education itself, describes its importance, objectives, embedding in curricular documents including a comparison of the Framework Educational Programme for Grammar Schools and the Framework Educational Programme of Secondary Vocational Education, in the context of the level of representation of media education in secondary schools according to the RVP. Furthermore, the current media literacy of the public, and especially of secondary school students, is mentioned in this part. The empirical part brings processed results of qualitative research, which is carried out in the form of oral questioning, interviews with educators from selected secondary schools. The research investigation focuses on the experience of educators of social sciences subjects with the application of media education in their classes.

The Bachelor thesis aims to offer a view of media education in grammar schools and secondary vocational schools, both according to curricular documents and according to teachers of social sciences.

Keywords

media education, cross-cutting theme, media literacy, critical thinking, Civic and Social Science Basis, Secondary School, Grammar School

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
Teoretická část	10
1. Definování pojmu mediální výchova	10
1.1 Koncepty a cíle MV	12
2. Zakotvení MV v kurikulárních dokumentech a ve S2030+	14
2.1 Charakteristika kurikulární politiky	15
2.2 Mediální výchova v RVP G	16
2.3 Srovnání RVP G a RVP SOV	19
2.4 Jak implementovat MV do školního kurikula	20
2.4.1 Integrace dílčích aktivit MV do vyučovacích předmětů na SŠ	21
3. Aktuální mediální gramotnost v České republice	24
3.1 MG veřejnosti obecně	24
3.2 MG pedagogů se zaměřením na kvalitu výuky MV	29
3.3 MG středoškolských studentů	31
Empirická část	33
4. Metodologie výzkumného šetření	33
4.1 Cíle výzkumného šetření	34
4.2 Výzkumné otázky	35
4.3 Výzkumný vzorek	35
4.4 Etická otázka výzkumu	37
5. Výsledky výzkumného šetření a jejich interpretace	38
5.1 Časová dotace a způsob věnování se MV v hodinách OSZ	39
5.1.1 Hlavní závěry 1. dílčí výzkumné otázky	40
5.2 Reakce žáků na výuku MV	41
5.2.1 Hlavní závěry 2. dílčí výzkumné otázky	42
5.3 Význam MV podle pedagogů	42
5.3.1 Hlavní závěry 3. dílčí výzkumné otázky	43

5.4	Současné nastavení MV jako PT.....	44
5.4.1	Hlavní závěry 4. dílčí výzkumné otázky	45
6.	Shrnutí výzkumu, jeho limity a další rozvoj.....	46
Závěr.....	48
Seznam použité literatury	50
Seznam tabulek a příloh	54
Přílohy	55

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
ČT	Česká televize
ČTK	Česká tisková kancelář
FB	Facebook
JSNS	Jeden svět na školách
MG	Mediální gramotnost
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
MV	Mediální výchova
OSZ	Občanský a společenskovední základ
PT	Průřezové téma / průřezová témata
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP SOV	Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
S2030+	Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+
SOŠ	Střední odborná škola
SOU	Střední odborné učiliště
ŠVP	Školní vzdělávací program
USA	Spojené státy americké (United States of America)
VŠ	Vysoká škola

Úvod

Všechna média nastavují světu jakési pomyslné zrcadlo, které je složeno z novinářských celků – statisíce zrcadlových střípků. Průběžně novináři na celém světě tvoří odraz rychle se měnícího světa. Jenže ne všechny střípky jsou zrcadleny pravdivě, jejich odraz tak může mít manipulativní charakter. Zrcadlení světa je zkrátka neúplné a chce-li se člověk orientovat a rozpoznat objektivní informace od fake news, potřebuje pomoci (průvodce, návod k použití...) Proto je pro lidi v současné medializované společnosti mediální výchova tak moc důležitá, neobejdou se bez ní stejně jako bez výchovy společenské, rodinné, tělesné či dopravní.¹ To nám též dokazují poslední události, kdy se na nás doslova valí kvantum informací, ale jaké si máme vybrat? Poslední vážná témata jako například pandemie koronaviru či napadení Ukrajiny Ruskou federací jsou zrcadlena mnoha různými způsoby, což se bohužel promítlo také do mezilidských vztahů. Proto bychom se měli více než kdy předtím soustředit na původ zdrojů, na ověřování mediálních sdělení, ale také obecně na to, jak „v médiích“ žít.

Bakalářská práce si za svůj cíl klade zprostředkovat pohled na mediální výchovu na gymnáziích a středních odborných školách, a to prostřednictvím kurikulární politiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a také podle pedagogů Občanského a společenskovědního základu. Mediální výchova má ve školství především podobu průřezového tématu, je ovšem vzhledem k potřebě mediálně gramotné společnosti tento způsob dostačující? Navíc mnoho učitelů se ani během své přípravy na pedagogickou profesi nesetkalo s žádným předmětem, který by se zaměřoval na mediální výchovu. Jaké jsou tedy za těchto podmínek jejich současné zkušenosti s mediální výchovou v praxi?

V teoretické části bude definován samotný pojem mediální výchova, přiblížím jeho důležitost a cíle, také uvedu koncepty mediální výchovy. Dále bude podstatnou částí zakotvení mediální výchovy v kurikulárních dokumentech včetně porovnání Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia a Rámcového vzdělávacího programu středního odborného vzdělávání. Dále také nastíním, jak je možné implementovat mediální výchovu na úrovni školního kurikula, nevyjímaje konkrétních ukázek začlenění dílčích aktivit mediální výchovy do společenskovědních předmětů. V poslední kapitole shrnu

¹ VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007, s. 4. ISBN 978-80-7361-042-5.

aktuální mediální gramotnost u české veřejnosti, ale i u konkrétních aktéru školy, tedy pedagogů a středoškolských žáků.

Empirická část přinese především výsledky kvalitativního výzkumného šetření, které bylo provedeno ve formě ústního dotazování, tedy pomocí rozhovorů. Výzkum se zaměří na zkušenosti gymnaziálních pedagogů předmětů Občanského a společenskovedního základu s uplatněním mediální výchovy ve svých hodinách. Bude zjištěno, jakým způsobem, jak často a zdali vůbec se učitelé průřezovému tématu věnují. V neposlední řadě zde popisují metodologickou stránku mého výzkumu.

Motivací pro zvolení mediální výchovy jako tématu bakalářské práce pro mě byla především důležitost mediální gramotnosti v současné společnosti, která se potýká s velkým výskytem nepravdivých informací. Což ji do jisté míry podstatně negativně ovlivňuje. Již dlouhodobě vnímám, že je potřeba mediální výchovu rozšířit, nejen v rámci kurikula, ale i mimoškolních vzdělávacích aktivit. Dalším důvodem, proč jsem si vybral toto téma jsou bezpochyby zkušenosti plynoucí z mé pedagogické praxe na střední škole. Ve svých hodinách občanské nauky se mediální výchově věnuji poměrně často. Vidím tak, že žáci o mediální výchovu a další podobná témata jeví velký zájem, avšak práce s informacemi a mediálními sděleními pro ně dokáže být někdy náročným úkolem. Nicméně proč nevyužít jejich přirozené zvědavosti a zájmu o téma mediální výchovy, která je pro společnost tak moc potřebná.

Teoretická část

1. Definování pojmu mediální výchova

Mediální výchova je součástí několika různorodých oblastí, nesetkáváme se s ní tedy pouze ve školství, ale i na úrovni politické a akademické.² Současné moderní společnosti se tzv. medializují a role médií v lidském životě hrají větší roli než dříve, formují se totiž do podoby rozhodující instituce socializace a identifikace se společností. „Medializací se v tomto smyslu rozumí unikátní sociální změna, jejíž podstatou je nebyvalé rozšíření komunikačních médií a jejich stále zřetelnější podíl na životě společnosti.“ Média určitým způsobem působí na naše chování, na náš životní styl. Obecně tedy mají vliv na kvalitu našeho života. Dokážou dokonce leckdy zastínit školu či rodinu.³ Kupříkladu televize se pro děti stává „třetím dospělým“, je pro ně nejvýznamnějším komunikačním partnerem. Tím hlavním rizikem je velmi snadný přístup k médiím, navíc televize je srozumitelná a názorná, tudíž působí i přesvědčivým dojmem.⁴ Nadměrná konzumace televize a s tím spojeného mediálního násilí je jedním z podpůrných faktorů agresivního chování u dětí školního věku.⁵

Masmédia se zaměřují na takové zprávy, u kterých lze předpokládat, že budou pro čtenáře poutavé. Zprávy se pak třídí a zpracovávají se pouze ty, které splňují požadované hledisko.⁶ Například obsah novin nebo časopisů je tvořen dle cílové skupiny. Obecně se tištěná periodika řídí heslem: „lidem se musí prodat to, co chtějí.“⁷ Pokud se zaměříme na objektivnost novin, pak si musíme uvědomit, že je to jen ideál, který se daří médiím více či méně naplňovat. Jednotlivé zprávy jsou totiž filtrovány přes vlastní postoje, vlastní zkušenosti a přes aktuální situaci dotyčného, který zprávy zpracovává.⁸ Média svým způsobem fungují jako filtr, přes který se společnost dívá na svět kolem sebe. Je ovšem důležité znát cestu informací; kdo informace vybírá, kdo s nimi pracuje, kdo

² KROUŽELOVÁ, Dana. *Příručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, s. 15 [cit. 2023-06-10]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

³ JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 6. ISBN 978-80-86212-58-6.

⁴ SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Praha: Triton, 2007, s. 129. ISBN 978-80-7254-926-9.

⁵ *Tamtéž*, s. 134–136.

⁶ VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007, s. 4. ISBN 978-80-7361-042-5.

⁷ ROTH, Jiří. *Mediální výchova v Čechách*. Praha: Tutor, 2005, s. 9. ISBN 80-86700-25-9.

⁸ *Tamtéž*, s. 23.

schvaluje jejich zařazení do médií etc. S tím souvisí mediální gramotnost, kterou řadíme mezi kompetentnosti člověka.⁹ Postupem času se v řadě zemích vytvořilo systematické vzdělávání mediální komunikace, které se později zformulovalo do mediální gramotnosti jako součásti všeobecného vzdělání. Podnětem k tomuto vývoji byl nevyvážený vztah mezi jednotlivými aktéry¹⁰ mediální komunikace. Lidé, kteří pracují v médiích disponují novými poznatky o pravidelnostech a dopadu jejich práce, politici a další lidé, kteří se chtějí mediálně prosadit, též získávají dovednosti potřebné k orientaci v mediálním prostoru. Jenomže učení běžných uživatelů těmto dovednostem trvá mnohem pomaleji, a proto dochází k onomu nevyváženému vztahu. V současné době je mediální gramotnost součástí školní i mimoškolní mediální výchovy.¹¹

Pokud se detailněji zaměříme na mediální výchovu v českém školství, tak se s ní setkáme především ve formě průřezového tématu v kurikulárním dokumentu *Rámcově vzdělávacího programu pro gymnázia*, více k této problematice v kapitole 2. *Zakotvení MV v kurikulárních dokumentech*. Podle Pedagogického slovníku lze mediální výchovu charakterizovat jako výchovu k orientaci v masových médiích, k jejich využívání a zároveň k jejich kritickému hodnocení.¹² S tím opět souvisí mediální gramotnost, která je v demokratických zemích včetně České republiky, vnímána jako základní kompetence podstatná pro život člověka, který je součástí medializované společnosti. Schopnosti, znalosti, dovednosti, postoje a hodnoty, tedy kompetence, které člověk díky MG získá mu pomohou pracovat s médii jako se zdrojem informací, učení a zábavy.¹³

A jakou má vlastně člověk vybavený těmito kompetencemi výhodu? *„Mediálně gramotný člověk má oproti „běžnému“ mediálnímu konzumentovi nespornou výhodu. Zná pozadí fungování médií a nabízený „koktejl přitažlivých témat“ vyhodnotí kriticky. Je vybaven kompetencemi, které mu umožní se v záplavě informací, myšlenek a obrazů orientovat a vybírat taková témata, která s ním nemanipulují, ale naopak ho vzdělávají,*

⁹ VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007, s. 4. ISBN 978-80-7361-042-5.

¹⁰ Mezi aktéry mediální komunikace řadíme: samotná média, ekonomické a politické elity, běžné uživatele (In: JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 6–7. ISBN 978-80-86212-58-6.)

¹¹ JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 6–7. ISBN 978-80-86212-58-6.

¹² PRŮCHA Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 149. ISBN 978-80-262-0403-9.

¹³ KROUŽELOVÁ, Dana. *Příručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, s. 15 [cit. 2023-06-11]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

kultivují, lidsky i profesně obohacují. (...) Bez mediální gramotnosti se v záplavě informací a obrazů současného světa vůbec neobejdeme!“¹⁴ Obzvlášť, když se komunikační prostředí, ve kterém žijeme, neustále mění, a to tak rychlým způsobem, že si mnohdy ani neuvědomujeme dopady těchto změn. O to těžší je pro nás se s těmito důsledky vyrovnat. Klasická masová média jako je tisk, rozhlas, televize, ztratila své dominantní postavení. Reklama, politická komunikace, ale i žurnalistika samotná své působení „přestěhovala“ do online prostoru; do prostředí internetu. Značný vývoj zažily také sociální sítě.¹⁵ U generace Z v roce 2022 převládá dvanáct sociálních sítí, v pořadí 1. – 6. se jedná o: TikTok, Instagram, BeReal, Snapchat, YouTube a Twitter. Poslední místo zaujímá sociální síť OnlyFans¹⁶, jejíž obliba v poslední době raketově stoupá.¹⁷ Internet změnil mnohé, ovlivnil způsob trávení volného času, podobu a obsah vzdělávání, fungování byrokratických řízení etc. Do značné míry změnil veřejnou debatu, její povahu a průběh. Náš „život s médii“ se tak postupně proměnil na „život v médiích“.¹⁸

1.1 Koncepty a cíle MV

Mezi základní koncepty mediální výchovy ve státech založených na principech demokracie řadíme kriticko-hermeneutickou větev a koncept learning-by-doing.¹⁹

První zmíněný koncept si klade za cíl pochopení samotných médií a jejich obsahu. Dále je jeho záměrem kritický přístup k médiím. Díky kritické reflexi může mediálně

¹⁴ KROUŽELOVÁ, Dana. *Příručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, s. 11 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

¹⁵ JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, s. 1–2 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A11_studie/medialni_vychova.pdf

¹⁶ MAŠEK, Jaroslav. 12 sociálních sítí na, kterých dnes najdeme generaci Z. In: *NPI – Metodický portál RVP.CZ* [online]. Národní pedagogický institut ČR. 21. 9. 2022 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/23361/12-SOCIALNICH-SITI%2C-NA-KTERYCH-DNES-NAJDEME-GENERACI-Z.html>

¹⁷ KOZÁKOVÁ, Ivana. Obliba OnlyFans raketově roste. „Mladé nelákají jen obnažená těla, chtějí si povídat,“ říká expert. In: *Deník N - V papírové i online podobě - Deník N - nezávislé noviny* [online]. Deník N 29. 6. 2023 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1150969/obliba-onlyfans-raketove-roste-mlade-nelakaji-jen-obnazena-tela-chteji-si-i-povidat-rika-expert/>

¹⁸ JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, s. 1–2 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A11_studie/medialni_vychova.pdf

¹⁹ KROUŽELOVÁ, Dana. *Příručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, s. 16 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

gramotný člověk interpretovat jednotlivá mediální sdělení, rozeznat manipulaci a skryté záměry. Výuka mediální výchovy na základě přístupu kriticko-hermeneutické větve je typická především pro skandinávské země a pro Kanadu. Cílem MV v těchto zemích je v první řadě rozvoj kritického myšlení tak, aby žákům bylo objasněno ovlivňování médií ve prospěch komerčních zájmů. Naproti tomu model learning-by-doing vychází z praktického způsobu výuky. Cílem je utváření vlastních mediálních produktů.²⁰ Žáci tak uplatňují své myšlenky a nápady, mohou tvořit vlastní webové stránky, natáčet film, fotit, ale i psát novinové články etc. Vědomosti o fungování médií jsou tedy v této koncepci získávány prostřednictvím vlastních zkušeností.²¹ Realizace MV v souladu s koncepcí learning-by-doing je typická zejména pro Spojené státy americké a Austrálii. Mediální výchova v USA má za svůj hlavní cíl obranu před stále sílícím vlivem sexu a násilí v médiích. Austrálie společně s Francií se primárně zaměřují na svou kulturní ochranu, a to i z důvodu rizika amerikanizace. V Austrálii je dále výuka zaměřena na ochranu menšin.²²

Pro Českou republiku, Spojené království Velké Británie a Severního Irsku a většinu států pevninské Evropy je charakteristická výuka mediální výchovy na základě integrace obou výše uvedených modelů. V ČR je přímo toto spojení uvedeno v pojetí Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G), kdy rozlišujeme přístup dovednostní (skills) a znalostní (knowledge).²³

Setkáváme se ale i s dalšími koncepty MV, například s teleologickým přístupem. „*Ten úzce souvisí s rozšířením digitálních technologií, které narušují rozdělení rolí na aktivního producenta a pasivního příjemce mediovaného sdělení. Mediální výchova v tomto pojetí má za úkol zkoumat, analyzovat, rozvíjet a zdokonalovat nové možnosti, které moderní informační a komunikační technologie otevírají na poli výuky a takzvaného celoživotního vzdělávání (výukové aplikace, virtuální škola, virtuální univerzita).*“²⁴

²⁰ KROUŽELOVÁ, Dana. *Příručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, s. 16–17 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

²¹ SOCHOROVÁ, Dagmar. *Mediální výchova: reflexe učitelů českého jazyka a literatury*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 31–32. ISBN 978-80-210-8523-7.

²² KROUŽELOVÁ, Dana. *Příručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, s. 17 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

²³ *Tamtéž.*

²⁴ VRÁNKOVÁ, Eva. *Mediální výchova. Revue pro média: časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. 2004, roč. 4, č. 8. [cit. 2023-06-14]. ISSN 1214-7494. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/medialni_vychova.htm

Pokud se zaměříme na cíle mediální výchovy obecně, můžeme je vymezit následovně: „*Cílem mediální výchovy je komunikační kompetence jedince. Tedy to, že každý je schopen využívat média ke komunikaci s ostatními, je schopen se skrze média vyjadřovat, formulovat své názory a ve veřejném prostoru je konfrontovat s ostatními.*“²⁵ Docentka Poláková uvádí jako hlavní cíl MV umožnění vzdělávaným dosáhnout mediální gramotnosti a osvojení si mediálních kompetencí. Jako další cíle MV stanovuje:

- prohloubit chápání, jak média fungují, jak jsou organizovaná, jak se vytváří mediované výpovědi a jak se v nich konstruuje realita;
- naučit objekty mediální výchovy kriticky analyzovat obsahy médií;
- zvýšit u vzdělávaných kladné účinky z přijímání a zpracování mediálních výpovědí;
- pomoci objektům mediální výchovy získat potřebné dovednosti k tvorbě vlastního mediálního obsahu.²⁶

2. Zakotvení MV v kurikulárních dokumentech a ve S2030+

Mediální výchova se v českém prostředí stala součástí kurikulární reformy, kterou uskutečňuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, v roce 2006.²⁷ Na českých školách probíhá výuka MV na základě tzv. kurikulárních dokumentů, jako je Rámcový vzdělávací program a Školní vzdělávací program.²⁸ S mediální výchovou se také můžeme kromě kurikulárních dokumentů setkat ve Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2030+. V této strategii je mediální gramotnost součástí prvního strategického cíle, jehož

²⁵ SCHORB, Bernd a Zdeněk SLOBODA. Teorie mediální pedagogiky. In MAŠEK, Jan, Zdeněk SLOBODA a Vladimíra ZIKMUNDOVÁ, ed. *Mediální pedagogika v teorii a praxi: Sborník příspěvků z mezinárodní konference o mediální výchově a pedagogice* [online]. Plzeň: Fakulta pedagogická ZČU, 2010, s. 10. [cit. 2023-06-29]. ISBN 978-80-7043-851-0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Zdenek-Sloboda/publication/49295075_Mediální_pedagogika_v_teorii_a_praxi_sborník_příspěvků_z_mezinárodní_konference_o_mediální_výchově_a_pedagogice_Plzeň_17-18_cervna_2009/links/57a3a89908aefe6167a7809c/Mediální-pedagogika-v-teorii-a-praxi-sborník-příspěvků-z-mezinárodní-konference-o-mediální-výchově-a-pedagogice-Plzeň-17-18-cervna-2009.pdf

²⁶ POLÁKOVÁ, Eva. *Mediální kompetence: úvod do problematiky mediálních kompetencí*. Zvázok I. Trnava: ELIBROL, 2011, 22–23. ISBN 978-80-89528-02-8.

²⁷ JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 7. ISBN 978-80-86212-58-6.

²⁸ KROUŽELOVÁ, Dana. *Příručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, s. 15 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

znění je následující: zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život.²⁹ Dále je v kapitole 1.5 *Občanské vzdělávání* u rozvoje občanských kompetencí zmíněno, že do tohoto rozvoje „*patří dovednosti kritického myšlení a komplexního řešení problémů, jakož i dovednosti spočívající v rozvoji argumentů (...), neméně důležitá je také schopnost kriticky přistupovat k tradičním i novým formám médií, analyzovat mediální výstupy a pracovat s nimi a chápat úlohu a funkce médií v demokratických společnostech. Spadá sem i schopnost informace efektivně vyhledávat a ověřovat.*“³⁰

2.1 Charakteristika kurikulární politiky

Principy kurikulární politiky jsou formovány v Bílé knize, což je Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, dále jsou součástí zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Kurikulární dokumenty jsou koncipovány na úrovni státní; Rámcový vzdělávací program a na úrovni školní; Školní vzdělávací program. Dle těchto klíčových dokumentů se na jednotlivých školách realizuje samotné vzdělávání.³¹ „*Rámcové vzdělávací programy (RVP) tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání.*“³² Rámcové vzdělávací programy dle samotného dokumentu RVP G:

- vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě;
- vycházejí z koncepce celoživotního učení;
- formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání;

²⁹ *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+* [online]. Praha: MŠTM, 2020, s. 16–18. [cit. 2023-07-02]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: <https://www.edu.cz/strategie-msmt/s2030/>

³⁰ *Tamtéž*, s. 32–33.

³¹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 4 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A1-rvp-->

³² *edu.cz: jednotný metodický portál MŠMT* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2022 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

- podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání.³³

Školní vzdělávací program si vytvářejí jednotlivé školy, a to v souladu s RVP a také na základě stanovených pravidel pro tvorbu ŠVP. Obsah vzdělávání lze v ŠVP formovat jako předmět či jako jiné ucelené části učiva, například moduly.³⁴

2.2 Mediální výchova v RVP G

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, mediální výchova je do RVP G zařazena jako průřezové téma. PT jsou součástí vzdělávání jako témata, která považujeme v současné době za aktuální. Cílem těchto témat je ovlivňovat postoje, hodnoty a jednání žáků. Vzdělávání na gymnáziu navazuje na průřezová témata realizována v základním vzdělávání, protože PT jsou v celém vzdělávání podstatným formativním prvkem. *„Průřezová témata tvoří povinnou součást vzdělávání. Promítají se nejen svým výchovným zaměřením, ale i obsahem do vzdělávacích oblastí (oborů) a pomáhají doplňovat či propojovat, co si žáci během studia osvojili. Pojetí a funkce průřezových témat příznivě ovlivňují i proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.“* Součástí vzdělávání ve čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnáziích jsou následující průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova;
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech;
- Multikulturní výchova;
- Environmentální výchova;
- Mediální výchova.³⁵

³³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 4 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A1-rvp-->

³⁴ *edu.cz: jednotný metodický portál MŠMT* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2022 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 66 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A1-rvp-->

Realizace mediální výchovy jako průřezového tématu na základě RVP G lze uskutečnit následujícími způsoby:³⁶ „(a) může mít formu vyučovacího předmětu (povinného, povinně volitelného, volitelného) s vlastní časovou dotací v rozvrhu, (b) může být realizována formou dlouhodobého či krátkodobého projektu, nebo (c) může být integrována do ostatních předmětů formou dílčích aktivit (například do učiva českého jazyka a literatury, dějepisu, občanského a společenskovedního základu ad.). Současné kurikulum umožňuje i kombinaci výše zmíněných způsobů, pedagog tedy může například MV realizovat v podobě krátkodobého projektu a zároveň ji i integrovat do ostatních předmětů.³⁷

V RVP G je uvedeno, že zařazení mediální výchovy do tohoto kurikulárního dokumentu vychází z povahy současné společnosti. Účast na mediální komunikaci se neustále zvyšuje, a to jak u jednotlivců, tak i u skupin. Masová média prostřednictvím svých sdělení mají určitým způsobem vliv na poznání světa, na rozhodování v různorodých životních situacích od intimního života až po volební chování. Je tedy evidentní, že postavení masmédií a mediální komunikace v lidském životě je jedním z faktorů ovlivňujících kvalitu naší životní úrovně. Z tohoto důvodu by se nemělo s médii jednat nikterak intuitivně, ale naopak poučeně, je zapotřebí cílit na mediální gramotnost. „Současný člověk musí být vybaven poznatky a dovednostmi, které mu umožní orientovat se v masově mediální produkci, využívat ji, ale nepodléhat jí. (...) Koncepce mediální výchovy se tedy opírá o představu mediální gramotnosti jako souboru dovedností a vědomostí nutných pro orientaci v nepřehledné a neprůhledně strukturované nabídce mediálních produktů, které vytvářejí (znakové, respektive symbolické) prostředí, v němž se současný člověk pohybuje.“³⁸

³⁶ Tyto způsoby realizace PT platí i pro RVP ZV. (In: JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, s. 10 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A1_studie/medialni_vychova.pdf

³⁷ JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, s. 10 [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A1_studie/medialni_vychova.pdf

³⁸ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 77–78 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A1-rvp-->

Mediální výchova je dělena na dvě základní oblasti:

- vědomostní
 - společenskovední; jsou zde zahrnuty základní informace o roli médií ve společnosti a jejich dějiny;
 - žáci si uvědomí význam médií pro život společnosti, zjistí, jakou roli sehrávají média v každodenním životě (organizují rytmus dne, předkládají vzory chování, odrážejí vztahy nadřazenosti a podřazenosti etc.) i ve vyhrocených momentech historie (není náhodou, že mezníky nejmodernějších českých dějin se vztahují k bojům o rozhlas, vždyť rozhlas je rychle reagující a dostupné médium);
 - mediovední; jsou zde zahrnuty základní informace o médiích samotných a jejich chování, poskytuje postupy pro kritický přístup k mediální produkci – žáci si uvědomí „mediální logiku“ odrážející se do mediálních produktů (pravidelnost a předvídatelnost zpravodajství, stereotypní vnímání menšin, orientaci na spotřební chování, podporu ekonomického úspěchu etc.);
- dovednostní
 - tato oblast nabízí možnost vlastní mediální produkce; žáci díky vlastní práci poznají, za jakých podmínek vzniká mediální produkce, čím je podmiňována a omezována, jakou roli hraje orientace na vzbuzení zájmu, jakou roli hraje potřeba fungujícího týmu etc.³⁹

Mediální výchova jakožto průřezové téma se svým obsahem váže zejména k humanitním, sociálněvědním či psychologickým oborům. Obzvláště se jedná o vzdělávací obory Občanský a společenskovední základ, Český jazyk a literatura, Dějepis.⁴⁰ V Občanském a společenskovedním základu je MV tvořena zejména tak, aby dokreslila představy o fungování rozhodovacích procesů v politické komunikaci (důležitost médií a „medializace“, funkce veřejného prostoru, nebezpečí manipulace), dále o moci a její demokratické kontrole (společenská úloha žurnalistiky; tzv. „čtvrtý stav“, „hlídací pes demokracie“ etc.), představy o veřejnosti a veřejném mínění

³⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 78 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A1-1-rvp-->

⁴⁰ *Tamtéž.*

(především role výzkumů veřejného mínění v mediální produkci). OSZ dále z mediální výchovy zahrnuje „*představu o současných trendech v mediální produkci podmíněných masovostí mediální produkce a její orientací na zisk a spotřebu (depolitizace politických témat, zezábavňování, zestejňování)*“. ⁴¹

Docent Jiráček uvádí, že nedávná proměna „života s médii“ na „život v médiích“ je pro průřezové téma mediální výchova naprosto klíčové. ⁴² Ovšem koncepce mediální výchovy v RVP G je i nadále formována v duchu „života s médii“. Pro současný společenský vývoj je tedy toto pojetí MV neaktuální, neodráží se v něm současná povaha společnosti. Jiráček k této problematice uvádí, že „*pojetí mediální výchovy v současných rámcových vzdělávacích programech je zřetelně interdisciplinární (využívá poznatků z nejrůznějších oborů od politikologie a sociologie přes lingvistiku po psychologii) a má spíše protekcionistický charakter – směřuje spíše do nitra žáka, aby mu umožnilo poučenější rozhodování a v přeneseném smyslu slova důstojné „přežití“ v medializované společnosti. Navíc je poznamenáno dobou svého vzniku a klade – pro současnost nadhodnocený – důraz na masová média a nepostihuje dimenzi „života v médiích“, jež je příznačná pro současnost a v níž se kriticko-analytický a tvořivě participativní přístup od sebe nedají oddělit*“. ⁴³

2.3 Srovnání RVP G a RVP SOV

Mediální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro střední odborné vzdělávání není samostatným průřezovým tématem, jako tomu je v případě RVP ZV a RVP G. ⁴⁴ MV je součástí některých kurikulárních rámců, což je například Společenskovední vzdělávání, Vzdělávání pro zdraví, Jazykové vzdělávání. Významný obsah mediální výchovy nalezneme v průřezovém tématu Občan v demokratické společnosti. Je předpokládáno, že na základě RVP bude mediální výchova i v ŠVP střední odborné školy a středního odborného učiliště formována do některých vyučovacích

⁴¹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 78 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A1-rvp-->

⁴² JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, s. 1 [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A1_studie/medialni_vychova.pdf

⁴³ *Tamtéž*, s. 12.

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 14.

předmětů, popřípadě, že bude součástí i jiné edukační činnosti ve škole. Obdobně jako u RVP ZV a RVP G, je možné vést žáky k mediální gramotnosti pomocí samostatného předmětu mediální výchovy. Forma samostatného předmětu, kurzu, popřípadě vzdělávacího modulu by zřejmě zajistila lepší didaktickou úroveň MV na škole.⁴⁵ Konkrétní míra zastoupení mediální výchovy v RVP pro střední odborné vzdělávání se odvíjí od typu dosaženého vzdělávání na SOŠ, SOU. Výsledky průzkumu vzdělávací organizace Jeden svět na školách z roku 2017 od agentury Median naznačily, že střední odborné školy se výuce MV a s tím spojenému rozvoji mediální gramotnosti věnují zásadně méně než gymnázia.⁴⁶ V závěrečné zprávě je uvedeno následující: „Mezi různými typy škol jsou rozdíly. Na gymnáziích se podstatně častěji vyučuje mediální výchova jako povinný samostatný předmět (14 % gymnázií oproti 5 % středních odborných škol a učilišť). Čtvrtina gymnázií nabízí mediální výchovu jako volitelný předmět, na SOŠ a SOU tuto možnost nabízí jen 3 % z nich.“⁴⁷

I pro absolventy středního odborného vzdělávání je orientace v médiích, práce s nimi a vlastní tvůrčí mediální činnost nepostradatelnou součástí života, co se týče například jejich seberealizace, občanských povinností a práv nebo podnikatelské činnosti. Pokud by v jejich studiu chyběl systematický rozvoj mediální výchovy, mohlo by to mít na kvalitu jejich života závažný dopad.⁴⁸

2.4 Jak implementovat MV do školního kurikula

Při začlenění mediální výchovy do školního vzdělávacího programu na jakémkoliv všeobecně vzdělávací či odborné škole, se řídíme těmito okolnostmi a alternativami:

⁴⁵ VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007, s. 102. ISBN 978-80-7361-042-5.

⁴⁶ JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, s. 15 [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A11_studie/medialni_vychova.pdf

⁴⁷ *Jeden svět na školách* [online]. Člověk v tísni, ©Vzdělávací program JSNS, Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/o-jsns/aktuality-a-media/aktuality/96264-jak-se-uci-medialni-vychova-na-strednich-skolach>

⁴⁸ JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, s. 15 [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A11_studie/medialni_vychova.pdf

1. Pro jaké žáky mediální výchovu připravujeme (mezi rozhodující faktory patří věk žáků, stupeň a obor vzdělání, popřípadě studijní předpoklady žáků, sociokulturní domácí zázemí etc.).
2. Kdo z pedagogického sboru školy bude koordinátorem, garantem MV a kteří další učitelé se budou MV zabývat (je doporučeno, aby jeden z pedagogů garantoval, plánoval mediální výchovu na škole; tvorba vhodných prostředků a materiálů pro aplikaci MV ve výuce, koordinace práce dalších učitelů zabývajících se MV...).
3. Jaký obsah bude tvořit mediální výchovu pro jednotlivé stupně vzdělávání či pro obory vzdělávání.
4. Jakou formu bude mít MV v ŠVP a v učebním plánu školy (bude realizována jako samostatný vyučovací předmět – jaká bude jeho hodinová dotace, v jakých ročnících se bude učit? – nebo bude mít jinou formu; realizace MV projektovou výukou, kombinace obou způsobů...?)
5. Jaký profesní rozvoj týkající se mediální výchovy plánujeme pro pedagogy zabývajících se MV.
6. Jak doplníme školní knihovnu – školní informační centrum.⁴⁹

2.4.1 Integrace dílčích aktivit MV do vyučovacích předmětů na SŠ

V kapitole 2.2 *Mediální výchova v RVP G* je uvedeno, že mediální výchovu lze do vzdělávání na školách začlenit třemi způsoby. Jedním z těchto způsobů je i integrace MV v podobě dílčích aktivit do jednotlivých vyučovacích předmětů. Předměty vyučované na středních školách mohou díky své specifitě, spočívající v koncepci, vzdělávacích cílech, učivu a výukových strategiích, přispět k rozvoji mediální gramotnosti.

Ukázky začlenění MV do předmětů Občanského a společenskovedního základu

Ukázka z odborné literatury I. – název aktivity: rozbor televizního zpravodajství
„Nahrajeme si večerní zpravodajství ČT, a to první část, kde jsou zprávy z domova a ze zahraničí. Také tentýž den pořídíme nahrávku večerního zpravodajství stanice NOVA. Vysvětlíme žákům zpravodajské hodnoty: sledujeme, jak jsou zprávy za sebou

⁴⁹ VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007, s. 102–103. ISBN 978-80-7361-042-5.

řazeny, odkrýváme žákům, proč tomu tak je, podle čeho bývá prováděn jejich výběr etc. Vывodíme se žáky, v čem se obě zpravodajství liší. Všimáme si i výrazových prostředků – slov i obrazu. Debatujeme s nimi o věrohodnosti zpravodajství a autoritě médií. Žáci snadno zjistí že na Nově je zpravodajství druhem zábavy. Žáci by měli pomoci delší dobu aplikované mediální výchovy poznat že svět se v médiích – v našem případě ve zpravodajské relaci – neodráží jako v dobrém zrcadle, ale že média přinášejí vykonstruovaný obraz sociální reality.“⁵⁰

Autorská⁵¹ ukázka I. – název aktivity: natáčení vlastního zpravodajství

Níže uvedená aktivita byla realizována ve výuce občanské nauky ve III. ročnících SOŠ v březnu 2023, při vyučovacím tématu *Moc; úvod + mediální gramotnost – gatekeeperi, natáčení vlastního zpravodajství*. Cílem aktivity je seznámit žáky s tím, jak funguje zpravodajství, média, a to hlavně pomocí dovednostní oblasti MV v propojení s oblastí vědomostní.

Pedagog si připraví papírky, na kterých jsou v podobě zkratky napsané jednotlivé role (ŠF = šéfredaktor, R = redaktor, M = moderátor, K = kameraman, H = host interview, Z = zvukař, O = osvětlovač etc.), dále si připraví veškerou techniku, kterou bude při vyučovací hodině s žáky používat. Po úvodní části hodiny si žáci nejdříve vylosují svou roli, dle které se seskupí. Poté pedagog vysvětlí ony zkratky a cíl aktivity; tvorbu vlastního zpravodajství. Žáci vymyslí název své televize, zvolí si, zdali budou veřejnoprávní médium či soukromé, budou koncepcí spíše seriózní médium nebo bulvární... Následuje práce ve skupinách; kameramani připravují techniku, zkouší záběry, zvukaři ladí zvuk, znělku zpráv, buduje se studio. Redaktoři vytváří a připravují moderátorům do hlavního vysílacího času zprávy, též je ověřují a stanovují pořadí jejich zveřejnění (nastolování agendy). Šéfredaktor řídí redakční tým, schvaluje publikaci mediálních sdělení. Poté se koná zkouška natáčení a nakonec natáčení „naostro“. Na závěr proběhne shrnutí hodiny, povídání o dimenzi moci; moc jako nastolování agendy; filtrování otázek, které se stanou součástí diskurzu; „Žáci, a to je to, co jste si dnes vyzkoušeli i vy...“

⁵⁰ VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007, s. 105. ISBN 978-80-7361-042-5.

⁵¹ Autorem uvedené aktivity je autor této bakalářské práce.

Autorská⁵² ukázka II. – název aktivity: analýza mimořádné zprávy

Níže uvedená aktivita byla realizována ve výuce občanské nauky ve III. ročníku SOŠ v září 2022, při vyučovacím tématu *Aktuální mezinárodní situace – Královna Alžběta II.* Cílem aktivity bylo seznámit žáky s tím, jak média pracují se zprávou č. 1, s tzv. breaking news, dále bylo cílem výuky vytvořit vlastní zpravodajský deník. Aktivita je tedy opět navržená, tak aby zahrnovala obě oblasti MV.

Pedagog k dané mimořádné zprávě zmapuje mediální prostředí, v poutavé formě připraví časovou osu (screeny titulků, fotografie apod.), jak některá média reagovala. Do osy ale uvádí pouze část mediálních sdělení, tak aby „prázdná místa“ mohli v hodině zaplnit sami žáci. Stěžejní částí hodiny je skupinová práce, ve které žáci nejdříve vyhledávají mediální sdělení, která doplňují do časové osy mimořádné události. Poté společně s učitelem osu interpretují, vše v propojení s přímými zkušenostmi žáků (sledovali vybranou událost, jakým způsobem, jak na ně zprávy působily, bavili se o tom s někým...? Otázky lze zařadit i do evokační fáze hodiny) Dále může pedagog reakce médií na mimořádné aktuality ještě rozvést, například formou ukázek (přerušeni přímého přenosu, speciální vysílání, komentování situace, komentáře odborníků, pokrytí toho, co se právě teď děje). Ve druhé části hodiny si žáci tvoří zpravodajský deník, ve kterém zpracovávají mimořádnou událost ve formě vlastních mediálních příspěvků. Ke konci se všechny příspěvky zkompletují do podoby deníku. Žáci v této aktivitě vstupují do aktivní role redakce.

Z důvodu náročnější časové dotace u aktivit, je dobré promyslet přesné rozplánování hodiny, popřípadě hodin. Zpravodajský deník vytvořený žáky lze provázat i s nadcházejícími vyučovacími hodinami.

U všech výše uvedených ukázek je také podstatná reflektivní část hodiny, ve které je vyučovací hodina například formou diskuze shrnuta. Zpětnou vazbu mohou žáci provést pomocí kartiček z Pedagogického diáře – *Co pro mne bylo důležité? Co bych podtrhl*podtrhla? Co se na mne přilepilo? Co si potřebuji upřesnit? Co se mi sypalo pod rukama? Na co nechci zapomenout, co si chci zapamatovat? Kdy, kde se nám to bude hodit? Co bylo na hraně? Které chvíle bych rád*a prožil*a znovu? Čemu chyběla štáva? etc.*

⁵² Autorem uvedené aktivity je autor této bakalářské práce.

3. Aktuální mediální gramotnost v České republice

V této kapitole je vymezen odborný pojem mediální gramotnost z pohledu vzdělávání. Dále je zde uvedena aktuální MG veřejnosti obecně, ale také mediální gramotnost učitelů a středoškolských studentů, respektive žáků SŠ, a to optikou vybraných výzkumů zabývajících se touto oblastí. Uvedené definice mediální gramotnosti se v následujících výzkumech více či méně potvrdí.

Z odborné literatury a kurikulárních dokumentů vyplývá, že mediální gramotnost je považována za důležitou životní kompetenci, bez které se člověk v současné medializované společnosti sotva obejde. Definic MG existuje skutečně mnoho, pokud se zaměříme na kurikulum, tak například Rámcový vzdělávací program pro gymnázia definuje mediální gramotnost jako „*soubor poznatků a dovedností, které člověku umožňují nakládat s mediální produkcí, jež se mu nabízí, účelně a poučeně, dovoluje mu média využívat ke svému prospěchu a dává mu nástroje, aby dokázal ty oblasti mediální produkce, které se jim snaží skrytě manipulovat, odhalit*“.⁵³ Stručně řečeno mediální gramotností „*se rozumí schopnost člověka kriticky přistupovat k masovým médiím a vybírat si z jejich nabídky užitečné a kvalitní produkty pro své potřeby – pro poučení i pro zábavu*“.⁵⁴

3.1 MG veřejnosti obecně

Nedávná Studie mediální gramotnosti populace ČR Katedry mediálních a kulturních studií a žurnalistiky Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s agenturou STEM/MARK uskutečněná pro Radu pro rozhlasové a televizní vysílání⁵⁵ přišla s daty, která naznačují, že se úroveň mediální gramotnosti u české veřejnosti celkově zvyšuje.⁵⁶ Studie byla realizována v roce 2021, I. část – kvantitativní studie

⁵³ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 78 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A11-rvp-->

⁵⁴ VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007, s. 101. ISBN 978-80-7361-042-5.

⁵⁵ Rada pro rozhlasové a televizní vysílání je národní mediální autoritou a garantem zvyšování mediální gramotnosti českého obyvatelstva. (In: *Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, ©2023 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://kmksz.upol.cz/veda-a-vyzkum/vyzkum-a-studium-medialni-gramotnosti/>

⁵⁶ MediaGuru. *Mediální gramotnost Čechů se podle výzkumu zvyšuje* [online]. 30. 3. 2022. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/03/medialni-gramotnost-cechu-se-podle-vyzkumu-zvysuje/>

se zaměřuje na populaci starší 15 let, sběr dat proběhl v září 2021, II. část – kvalitativní studie zkoumala populaci mladší 15 let (skupiny dětí 5 až 7, 8 až 10, 11 až 14 let) a konala se v červnu 2021. Agentura STEM/MARK s katedrou spolupracovala pouze na kvantitativní studii. Řešitelem výzkumu je Mgr. Zdeněk Sloboda.⁵⁷

Vybrané hlavní výsledky studie zaměřené na populaci starší 15 let

Nejvíce používanými médii jsou televize a sociální sítě na internetu. S využitím televize jako každodenní součásti života se setkáváme u respondentů s věkem nad 59 let. Naopak sociální sítě dominují u mladších skupin. Tři čtvrtiny oslovených jsou přesvědčeny, že sociální sítě uzavírají lidi v názorových bublinách, obecně jsou sítě vnímány jako nejméně důvěryhodný zdroj informací, hned po nich následují řetězové emaily, které tak mají nejmenší důvěru. Co se týče tištěných médií, tak ta jsou využívána úplně nejméně. Dále 58 % respondentů vyjádřilo souhlas s tvrzením, že velká média včetně veřejnoprávních záměrně zamlčují, popřípadě zkreslují důležité informace. Přesvědčení, že jsou média v Česku závislá na státu a na politických stranách je velmi rozšířené. Respondenti nejvíce preferují takové zprávy, které pracují s více řádně uvedenými zdroji, dále vítají komentáře ze strany odborníka.⁵⁸

Oslovení respondenti v oblasti *Analýza a evaluace mediálních sdělení* dosáhly celkově průměrného skóre 52,5. Vyšší úspěšnost byla registrována u lidí s maturitním či vysokoškolským vzděláním, ale také u uživatelů internetu, obyvatel měst nad 100 000 obyvatel a u respondentů ve věku 15–29 let. Lidé starší 59 let byly v analýze v průměru méně úspěšnější.⁵⁹ Magistr Burianec uvádí, že „*prostor pro zlepšování rozpoznávání falešných zpráv je stále ve větší míře u seniorů, kteří jsou i díky své odlišné životní zkušenosti mnohdy důvěřivější. Také díky práci mnoha organizací se ale za poslední roky daří tuto situaci postupně zlepšovat. Relativně pozitivní výsledek souvisí pravděpodobně s reakcí na zvyšující se množství falešných zpráv v mediálním prostoru, kdy společnost*

⁵⁷ *Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, ©2023 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://kmksz.upol.cz/veda-a-vyzkum/vyzkum-a-studium-medialni-gramotnosti/>

⁵⁸ BURIANEC, Jan, Zdeněk SLOBODA a Petra FORETOVÁ. *Studie mediální gramotnosti populace ČR: mediální gramotnost osob starších 15 let*. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, Filozofická fakulta Univerzity Palackého: Praha, Olomouc, 2021, s. 5. Dostupné z: https://kmksz.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kzu/obecne/veda_vyzkum/FFUP-RRTV_2021_Vyzkuma-zprava_Medialni-gramotnost-starsich-15let_PROSINEC.pdf

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 5.

čelící výzvám epidemické či ukrajinské krize vyvíjí úsilí k tomu, aby zprávy o těchto událostech byly pravdivé.“⁶⁰

V oblasti *Mediální produkce: porozumění procesům mediální produkce a vlastní tvorba mediálních obsahů* dosáhli lepších výsledků opět respondenti mladší (15–29 let), nejstarší věková kategorie měla oproti celkové populaci výrazně nižší skóre. Nicméně výzkum ukázal, že skupina, která se aktivně podílí na mediálním obsahu (nikoli pouze na obsahu sociálních médií, popřípadě recenzí) nedosahuje vyššího skóre v oblasti mediální produkce, reflexe a analýzy médií. Můžeme tedy konstatovat, že schopnost tvořit média zároveň neznamena, že o nich dokážeme také kriticky přemýšlet. Co se týče oblasti *Reflexe fungování médií a vnímání jejich role ve společnosti*, tak celkové skóre respondentů bylo 56,0. Vyšší úspěšnost byla u lidí s vysokoškolským vzděláním, u mužů a obyvatel Prahy. Nižší úspěšnost byla zaznamenána u dotázaných, kteří neměli vzdělání zakončení maturitní zkouškou a též u respondentů ve věku 15–29 let.⁶¹

Obecně respondenti používající velké množství médií dosáhli lepších výsledků, a to napříč všemi oblastmi MG. Dále bylo zjištěno, že lidé, kteří si dohledávají doplňující informace, tak dosahují v průměru vyššího skóre (například v oblasti analýzy a evaluace médií či v přístupu k médiím), naproti tomu dotazovaní, kteří nevyužívají internet vůbec, mají ve stejných oblastech horší výsledky, skóre je pouze 9,2. Pro polovinu respondentů jsou média spíše zdrojem zábavy než významným zdrojem informací.⁶²

Vybrané hlavní výsledky studie zaměřené na populaci mladší 15 let

Mediální technologie jsou součástí každodenního života prakticky všech dětí, ve všech věkových skupinách. Děti ve věku 5 až 7 let se orientují spíše na mediální obsah ve formě televize a žánru pohádek, též sledují i to, co pro ně není primárně věkově určeno (Harry Potter apod.). S rostoucím věkem narůstá míra aktivity na sociálních sítích a v hraní her. Všechny děti mají zkušenost s televizí, nicméně používání mobilů, tabletů, počítačů dominuje. Rozšířeným fenoménem bez rozdílu věku je sledování videí na YouTube.

⁶⁰ MediaGuru. *Mediální gramotnost Čechů se podle výzkumu zvyšuje* [online]. 30. 3. 2022. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/03/medialni-gramotnost-cechu-se-podle-vyzkumu-zvysuje/>

⁶¹ BURIANEC, Jan, Zdeněk SLOBODA a Petra FORETOVÁ. *Studie mediální gramotnosti populace ČR: mediální gramotnost osob starších 15 let*. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, Filozofická fakulta Univerzity Palackého: Praha, Olomouc, 2021, s. 5–6. Dostupné z: https://kmsz.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kzu/obecne/veda_vyzkum/FFUP-RRTV_2021_Vyzkum-zprava_Medialni-gramotnost-starsich-15let_PROSINEC.pdf

⁶² *Tamtéž*, s. 5–6.

Některé děti ve věku 8 až 10 let mají založené účty na sociálních médiích, navzdory tomu, že to není povolené. Některé z nich také tvoří vlastní obsah, nejčastěji na TikToku, ovšem většina dětí sleduje videa cizí. Co se týče Facebooku, tak je málo používaný, využívá se maximálně na komunikaci s rodinou, s přáteli, a to spíše u těch nejstarších dětí. Pro dospívající je podstatná sociální síť Instagram. TikTok je populární u dětí od 8 let a výše. Dívky staršího školního věku jsou na sociálních sítích aktivnější než chlapci, mnohdy jsou vystavovány nabídkám na zasílání fotek nebo setkání. Na Google nebo na YouTube se chlapcům i dívkám často zobrazuje nevhodný obsah (kontextová reklama odkazující na erotické weby, seznamky a nahé dívky).⁶³

Prostřednictvím hraní her či natáčením a úpravou videí se u dětí často rozvíjí digitální kompetence. Nicméně rozvoj těchto kompetencí není automaticky spojen s rozvojem analytického myšlení a se schopností vyhodnocování, tedy s kritickým myšlením. S tím se setkáváme spíše u dětí staršího věku, které dokážou přemýšlet třeba o reklamě. Ve věku 6 nebo 7 let ji mohou spontánně pojmenovat, děti o dva roky starší reklamu již spolehlivě rozpoznají, někteří dokážou dokonce určit účel reklamy. Tato mediální gramotnost se objevuje až u těch nejstarších, je u nich totiž viditelné, že kognitivní vývoj již neomezuje možný rozvoj a stav jejich MG.⁶⁴

Významným faktorem působícím na úroveň mediální gramotnosti je také vliv rodiny, a to v podobě výchovného stylu rodičů a vlivu ze strany starších sourozenců.⁶⁵ Pro děti včetně nejstarší věkové skupiny, bylo složitější uvažovat o médiích jako o sociálním fenoménu a o postavení médií ve společnosti. Bližší jim bylo spíše uvažování o dopadu médií na jejich každodenní život, třeba, co se týče množství stráveného času s médii nebo zbytečností jejich obsahů.⁶⁶

Další výzkumy

O tři roky mladší průzkum (rok 2018) zaměřující se na mapování mediální gramotnosti u obyvatel ČR provedla agentura STEM/MARK ve spolupráci s Českou televizí. Dle výsledků dosahují vysoké úrovně MG zejména muži (31 % z nich), dále lidé

⁶³ SLOBODA, Zdeněk et al. *Studie mediální gramotnosti populace ČR: mediální gramotnost osob mladších 15 let*. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, Filozofická fakulta Univerzity Palackého: Praha, Olomouc, 2021, s. 7–8. Dostupné z: https://kmksz.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kzu/obecne/veda_vyzkum/FFUP-RRTV_2021_Vyzkuma-zprava_Mediální-gramotnost-mladsich-15let_ZARI-FINAL.pdf

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 80.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 8.

⁶⁶ *Tamtéž*, s. 80–81.

ve věku 30–44 let (31 %) a lidé s VŠ vzděláním (46 %). Nízká MG byla zaznamenána častěji u žen (32 % z nich), u osob starší 60 let (36 %) a u respondentů bez maturitního vzdělání (38 %). Průzkum se dále zaměřil na odlišné znalosti v jednotlivých oblastech, Burianec uvádí, že „*klíčovou oblastí po diskuzích s odborníky a inspiraci ze zahraničí pro nás byla schopnost interpretace mediálních sdělení. Dobře to ilustruje aktuální téma takzvaných fake-news, které jsme sledovali ve třech úrovních. Jestli lidé znají tento pojem, zda dokážou fake-news rozeznat a jak to konkrétně činí. Ve finále se ukázalo, že rozeznat falešné zprávy dokáže pouze čtvrtina populace.*“⁶⁷

V červnu roku 2023 byla zveřejněna studie⁶⁸ vědců z Psychologického ústavu Akademie věd a Národního institutu SYRI, která se zaměřila na politicko-psychologickou mentalitu obyvatel ČR. Studie uvádí, že proti dezinformacím jsou lépe chráněny racionální lidé, kteří smýšlejí demokraticky. „*Vědci analyzovali odpovědi lidí na třicet otázek mapujících vztah respondentů k hoaxům a dezinformacím. Statickou metodou pak odhalili hlavní myšlenkové proudy dezinformací: konspirace o covidu-19, proruské politické narativy, ekonomické narativy zaměřené proti Ukrajincům a přesvědčení o obecné vině ruských občanů za rusko-ukrajinskou válku. (...) Česká společnost byla na základě zjištěných výsledků rozdělena na pět skupin: nevyhranění, pro-ukrajínští demokraté, proruští postkomunisté, obecně dezinformovaní a anti-ruští demokraté.*“⁶⁹

Výše uvedené výzkumy naznačily, s jakými problémy se potýkají určité věkové skupiny napříč českou veřejností. Z dat vyplynulo, že je třeba více se věnovat MG, což by se mělo projevit i v kurikulu a dalších strategických dokumentech MŠMT (ve S2030+ se tak stalo, MG je součástí například I. strategického cíle), protože na úroveň mediální gramotnosti mohou a mají značný vliv i jednotlivé školy. Pokládám za podstatné se v nadcházejících kapitolách zaměřit na jejich aktéry, tedy na pedagogy a žáky, z důvodu povahy bakalářské práce se bude jednat o středoškolské žáky. Česká školní inspekce ve své tematické zprávě zaměřené na MV na základních a středních školách ve školním roce 2017/2018 přímo zmiňuje, že školy, které do realizace výuky MV

⁶⁷ SMEKALOVÁ, Monika. Mediální gramotnost – jak je na tom česká společnost?. In: *EPALE, Elektronická platforma pro vzdělávání dospělých v Evropě* [online]. 18. 2. 2021. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://epale.ec.europa.eu/cs/blog/medialni-gramotnost-jak-je-na-tom-ceska-spolecnost>

⁶⁸ Studie je dostupná z: <https://www.avcr.cz/export/sites/avcr.cz/.content/galerie-souboru/tiskove-zpravy/2023/PSU-profil-y-dezinformace-2906i.pdf>

⁶⁹ KARLÍK, Tomáš. Jak vzniká ideologie: vědci popsali pět českých dezinformačních profilů. In: *ČT24 – Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR – Česká televize* [online]. Česká televize. 29. 6. 2023 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3596918-jak-vznika-ideologie-vedci-popsali-pet-ceskych-dezinformacnich-profilu>

zapojují vyšší počet pedagogů a též širší okruh odborníků (zejména SŠ) a které v MV využívají různorodé formy výuky (zejména ZŠ), vykazují tendence k vyšší úspěšnosti žáků ve výběrovém zjišťování dosažené úrovně MG.⁷⁰ Zkvalitnění mediální výchovy tedy má svůj smysl, protože se promítne do zvýšení úrovně mediální gramotnosti.

3.2 MG pedagogů se zaměřením na kvalitu výuky MV

Průzkum JSNS⁷¹ zaměřený na mediální gramotnost přinesl výsledky, které naznačily možný problém; „*učitelé by měli zprostředkovávat žákům znalosti o médiích a posilovat jejich mediální gramotnost. Předpokladem pro to, aby to dovedli, je, že sami disponují vysokou mírou mediální gramotnosti. Do jaké míry je však tento předpoklad naplněn?*“⁷²

Úrovní mediální gramotnosti u učitelů se částečně zabýval výzkum Český učitel ve světě médií, který realizovalo Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci se společností O2 Czech Republic. Sběr dat probíhal od měsíce února do měsíce června roku 2021. Do výzkumu se zapojilo 2155 pedagogů, z toho ze základních škol (64,17 %) a ze středních škol (24,73 %) z celé ČR, a to ve věku 21–82 let.⁷³

Co se týče výuky mediální výchovy, tak oslovení pedagogové (47,01 %) uvedli, že MV učí průřezově v různých předmětech, nejvíce je zastoupena v předmětu informatika (59,95 %), dále má významné zastoupení v občanské nauce (54, 11 %) a v českém jazyce (44,41 %). MV jako samostatný předmět učí 3,02 % učitelů (z celkového vzorku 2155 pedagogů to je 65) 45,38 % učitelů uvedlo, že MV neučí ani jako PT či v podobě samostatného předmětu. V řádu jednotek procent někteří

⁷⁰ Česká školní inspekce. *Mediální výchova na základních a středních školách ve školním roce 2017/2018* Praha: ČŠI, 2018, s. 38. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2018_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/Mediální_výchova_TZ_.pdf

⁷¹ JSNS (Jeden svět na školách) je vzdělávací program organizace Člověk v tísni.

⁷² ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina. *Mediální gramotnost středoškolských učitelů* [online]. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2018, s. 7. [cit. 2023-07-06]. Diplomová práce. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/baeog/DP_MG_ucitelu_SS_Safarova_FINAL.pdf

⁷³ KOPECKÝ, Kamil et al. *Český učitel ve světě médií (výzkumná zpráva)*. O2 Czech Republic, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 2021, s. 6. Dostupné z: https://www.zkola.cz/wp-content/uploads/2022/04/2021_Cesky_ucitel_ve_svetu_medii.pdf

pedagogové učí MV příležitostně, tak jak uznají za vhodné, nedochází tedy k systematické výuce MV.⁷⁴

Vybrané výsledky z výzkumu

- u tištěných médií považují učitelé za nejdůvěryhodnější Hospodářské noviny (75 %), u elektronické podoby médií to jsou: ČTK (75,82 %), iROZHLAS.cz (75,58 %) a ČT24 (71,90 %); tyto servery učitelé nejvíce doporučují žákům, za nejméně důvěryhodné považují: Aeronet (89,87 %), Sputniknews (89,73 %) nebo Nová republika (87,32 %). Dva respondenti by žákům jako zdroj informací doporučili i Parlamentní listy;
- 85,96 % pedagogů rozezná veřejnoprávní média, největší problém byl s rozeznáním ČTK (62,92 % ji zařadilo k veřejnoprávním médiím);
- ČT za důvěryhodnou označilo 67,71 % učitelů, nejméně důvěryhodná je pro ně TV Barrandov;
- 61,14 % pedagogů dokáže odlišit pravdivé výroky od výroků nepravdivých, 15,59 % přiznává, že dané výroky nedokážou relevantně posoudit, 10,41 % respondentů posuzuje pravdivost výroků chybně, důvěřují tedy dezinformacím, konspiracím, hoaxům a mýtům;
- 80 % učitelů nemělo v rámci své VŠ pedagogické přípravy žádné předměty zaměřené na MV, v průběhu své praxe absolvovalo 36,89 % respondentů semináře zabývající se MV.⁷⁵

Ke zkušenostem pedagogů s výukou mediální výchovy se gymnaziální učitel Michal Kaderka vyjádřil pro ČT v roce 2020 (sám se médiím věnuje na profesionální úrovni, tyto zkušenosti pak uplatňuje ve své výuce MV) následovně „*co se týče ostatních učitelů, obvykle nemají zkušenost s médii, nikdy s nimi nespolupracovali, dokonce si troufám i říct, že velká část učitelů k nim má negativní vztah. To může být jedna z velkých brzd rozvoje mediální výchovy. A kde se mohou učit? Dneska jsou již akreditované kurzy, mohou na ně docházet, třeba konkrétně na mém webu jsou i vzdělávací příležitosti. Dalším místem jsou pedagogické fakulty, tam to v tuto chvíli teprve začíná. Mediální výchovu jako průřezové téma pro studenty nerozvíjí. Začíná*

⁷⁴ KOPECKÝ, Kamil et al. *Český učitel ve světě médií (výzkumná zpráva)*. O2 Czech Republic, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 2021, s. 25–26. Dostupné z: https://www.zkola.cz/wp-content/uploads/2022/04/2021_Cesky_ucitel_ve_svetu_medii.pdf

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 27–28.

se u jednotlivých kateder, ale rozhodně to není systémová záležitost.“ Dále zmiňuje, že pokud se studenti pedagogických oborů ani jednou nesetkají při své VŠ přípravě s MV, tak pak nemají absolutně žádnou potřebu se jí ve výuce zabývat.⁷⁶ Česká školní inspekce svým šetřením zjistila, že převažující kvalifikací pedagogů, kteří realizují MV je samostudium, tuto skutečnost považuje ČŠI za znepokojivou a doporučuje, aby MŠMT podporovalo vzdělávání učitelů a dalších školských pracovníků v oblasti médií a mediální výchovy, a to v rámci již pregraduální přípravy a dalšího vzdělávání.⁷⁷

3.3 MG středoškolských studentů

Mediální gramotností žáků středních škol a jejich vztahu k médiím se zabýval výzkum JSNS ve spolupráci s agenturou Median. Výzkumu se zúčastnilo 1002 žáků SOŠ, SOU a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií napříč celou ČR. Sběr dat probíhal od měsíce května do měsíce června roku 2018. Výzkum ukázal, že mediální gramotnost středoškoláků je nízká. Žáci nedisponují dostatkem znalostí o médiích, mají problémy s analýzou konkrétních mediálních sdělení. Co se týče žáků gymnázií, tak jsou na tom v porovnání se SOŠ a SOU lépe. Míra mediální gramotnosti zřetelným způsobem formuje postoje žáků k médiím a též roli žáků v demokratické společnosti.⁷⁸

Vybrané výsledky z výzkumu

- žáci disponují velmi slabými znalostmi o zobrazovaném internetovém obsahu, z internetu čerpají většinu zpráv, méně než polovina žáků (43 % celkem: z toho 55 % gymnazistů a 23 % žáků SOU) ví, že obsah zobrazovaný Facebookem je řízen algoritmem, dále 41 % žáků SOU neví, že když je u příspěvků na FB uvedeno „sponzorováno“, tak se jedná o placenou reklamu;

⁷⁶ ŠNOBLOVÁ, Tereza a Kateřina ŠALOUNOVÁ. Pro mnoho škol je mediální výchova na okraji zájmu, říká autor otevřené učebnice Svět médií. In: *ČT24 – Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR – Česká televize* [online]. Česká televize. 2. 3. 2020 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/media/3056734-pro-mnoho-skol-je-medialni-vychova-na-okraji-zajmu-rika-autor-otevrene-ucebnice-svet>

⁷⁷ Česká školní inspekce. *Mediální výchova na základních a středních školách ve školním roce 2017/2018* Praha: ČŠI, 2018, s. 38–39. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2018_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/Mediální_vychova_TZ_.pdf

⁷⁸ *Jeden svět na školách* [online]. Člověk v tísni, ©Vzdělávací program JSNS, Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost>

- problémem je pro žáky kritické posuzování konkrétního mediálního sdělení, polovina respondentů (52 %) rozpoznala v předložené reálné tiskové zprávě komerční charakter, při srovnávání dvou článků na stejné téma z různých webů (etablovaný zpravodajský a dezinformační) označila správnou odpověď polovina žáků (gymnazisté 65 % správných odpovědí, žáci SOU 41 %);
- co se týče rozeznání veřejnoprávních médií, tak si žáci nejsou jistí, mnozí označili za veřejnoprávní média i komerční televize, rádia, weby. 57 % žáků u dezinformačního webu Parlamentnilisty.cz uvedlo, že se jedná o veřejnoprávní médium či si nejsou jistí. 30 % žáků odpovědělo, že znají dezinformační weby (v pořadí nejčastěji uváděly Parlamentní listy, Aeronet a Sputnik), dále 88 % žáků uvedlo, že se na internetu dostali do kontaktu s nepravdivými zprávami;
- 74 % žáků uvádí, že média ve vlastnictví politiků jsou méně důvěryhodná, žáci se ale neorientují ve vlastnictví soukromých médií, nejvíce znají Jaromíra Soukupa (62 % žáků jej dokázalo přiřadit k TV Barrandov), u dalších odpovědí klesla úspěšnost pod 50 % (48 % respondentů přiřadilo iDNES.cz k Andreji Babišovi a 35 % žáků uvedlo u Aktuálně.cz Zdeňka Bakalu).⁷⁹

V roce 2020 se uskutečnil další výzkum⁸⁰, který se zaměřoval na žáky středních škol a na jejich postoje k mnoha tématům včetně získávání informací. Výzkum realizovala agentura FOCUS pro JSNS. Bylo zjištěno že sociální sítě jsou využívány jako jeden z primárních zdrojů informací (51 % uvedlo, že sociální sítě jsou hlavním zdrojem aktuálních společenských a politických témat), sledovanost internetového zpravodajství a televize se snížila. 17 % žáků uvedlo, že si většinou informace ze sociálních sítí ověřuje, 49 % zvolilo odpověď *většinou ověřuje*. Informace, které jsou v souladu s jejich názory si ověřují méně.⁸¹

⁷⁹ *Jeden svět na školách* [online]. Člověk v tísni, ©Vzdělávací program JSNS, Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost>

⁸⁰ Více informací k výzkumu postojů středoškoláků v ČR 2020 v závěrečné zprávě dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/pruzkumy-setreni/jeden-svet-na-skolach-v-cr-2020_komplet-priloha_v4_po-kor.pdf

⁸¹ Dům zahraniční spolupráce. Mládež lapaná v síti. *Mozaika: čtvrtletník DZS o mezinárodním vzdělávání* [online]. 2022, jaro 2022, s. 5 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: https://www.dzs.cz/sites/default/files/mosaic/2022-03/MOZAIKA_jaro_2022.pdf

Empirická část

Empirická část bakalářské práce v souladu s jejím cílem představuje další pohled na mediální výchovu na střední škole. Teoretická část se tedy s výzkumnou navzájem propojuje, doplňuje a společně tak nabízí komplexní pohled na problematiku.

Ve výzkumné části bakalářské práce je popsána metodologická stránka výzkumu, jeho pojetí, cíle, výzkumné otázky a v neposlední řadě také charakteristika respondentů a etická otázka výzkumu. Poté následují stěžejní kapitoly, v kapitole páté jsou samotné výsledky šetření a jejich interpretace a v kapitole šesté je shrnut samotný výzkum.

4. Metodologie výzkumného šetření

Pro empirickou část byla vybrána kvalitativní výzkumná metoda, která byla provedena formou ústního dotazování, tedy rozhovorů. U kvalitativního přístupu neexistuje jednoznačný způsob, jak tento druh výzkumu charakterizovat a provádět. Problémem je, že označení kvalitativní výzkum zahrnuje spoustu rozdílných přístupů. Americký metodolog John Creswell popsal tento druh výzkumu následovně: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* Tento výzkum nezjišťuje informace jen na povrchu, naopak se provádí hloubkový popis případů, což je oproti kvantitativnímu přístupu výhodou.⁸² Síla získaných dat z kvalitativního výzkumu je v jejich přirozeném uspořádání a popisování každodenního života.⁸³ Další výhodou může být, že se jedná o pružný typ výzkumu; výzkumník ve standardním postupu na začátku stanovuje výzkumné téma a určuje výzkumné otázky, které může v průběhu výzkumu, během sběru či analýzy dat, libovolně modifikovat, popřípadě i doplňovat. Mezi nevýhody kvalitativního výzkumu patří kupříkladu skutečnost, že analýza a sběr dat často vyžadují velkou časovou dotaci, či to, že výsledky mohou být snadněji ovlivněny osobními preferencemi výzkumníka. Dále se výzkumu vytýká, že získaná data jsou spíše

⁸² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 49–50. ISBN 80-7367-040-2.

⁸³ *Tamtéž*, s. 161.

subjektivní dojmy nebo, že se pracuje s omezeným počtem respondentů. Nicméně výtky, které jsou vůči kvalitativnímu přístupu zmiňovány mohou být mnohdy spíše přínosem.⁸⁴

Jak již bylo zmíněno; ve výzkumném šetření byly jako metody sběru dat zvoleny rozhovory. Výstižnějším pojmem je spíše interview, což v pedagogickém výzkumu znamená shromažďování dat o pedagogické realitě. Tato metoda sběru dat se uskutečňuje na základě přímé verbální komunikace mezi výzkumníkem a respondentem, respondentkou.⁸⁵ Rozhovor se nevyužívá pouze v kvalitativním zkoumání, ale i v kvantitativním. Rozdílem může být například to, kdo výzkum provádí. V kvalitativním šetření povede rozhovor jeden výzkumník, výzkumnice, zatímco v přístupu kvantitativním sbírá data standardně skupina tazatelů. Kvalitativní výzkum zahrnuje především nespočet jednotlivých variant rozhovorů. Mezi ty nejčastější patří volný rozhovor (případně neformální, nestrukturovaný), včetně jeho další podoby: narativní rozhovor (volné interview), dále polostrukturovaný rozhovor (rozhovor pomocí návodu, částečně řízený) a strukturovaný rozhovor (také řízený nebo strukturovaný s otevřenými otázkami)⁸⁶ Pro empirickou část bakalářské práce byl konkrétně vybrán polostrukturovaný rozhovor, jenž je typický připravenou sadou témat či otázek. Pořadí otázek není pevně určeno, je možné, aby tazatelé dotazy upravovali, popřípadě pokládali otázky doplňující. Ovšem je zapotřebí, aby byly zodpovězeny všechny položené otázky.⁸⁷

4. 1 Cíle výzkumného šetření

Cíl výzkumu vychází ze stanoveného cíle bakalářské práce, tedy nabídnout pohled na mediální výchovu na gymnáziích a středních odborných školách, a to jak podle kurikulárních dokumentů, tak podle učitelů společenských věd.

Cílem výzkumného šetření je zjistit na základě zkušeností středoškolských pedagogů Občanského a společenskovedního základu, jak uplatňují průřezové téma mediální výchovy ve svých hodinách.

⁸⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 50–53. ISBN 80-7367-040-2.

⁸⁵ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2016, s. 176. ISBN 978-80-247-5326-3.

⁸⁶ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 110–112. ISBN 978-80-247-3006-6.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 111.

4.2 Výzkumné otázky

Stanovení výzkumných otázek proběhlo na základě odborné literatury vztahující se k metodologii. Co se týče struktury otázek v kvalitativním rozhovoru, tak by měly být otevřené, jasné, citlivé a neutrální. Tazatel by měl formulovat otázky tak, aby předešel situaci, že formulace bude respondentům vnucovat jakékoliv odpovědi.⁸⁸

Byla formulována základní výzkumná otázka a poté čtyři specifické výzkumné otázky.

Základní výzkumná otázka zní následovně:

- **Jaké zkušenosti mají pedagogové předmětů společenských věd na vybraných gymnáziích s uplatněním mediální výchovy ve svých hodinách?**

Specifické výzkumné otázky jsou formulovány takto:

1. Jakým způsobem a jak často se MV ve svých hodinách věnujete?
2. Jaké jsou reakce žáků na MV?
3. Jaký význam spatřujete v MV?
4. Je současné pojetí MV jako průřezového tématu dostačující?

4.3 Výzkumný vzorek

Strategie výběru respondentů v kvalitativním výzkumu byla ovlivněna především ochotou respondentů se do výzkumného šetření zapojit. Výzkumný vzorek je v kvalitativním výzkumu často tvořen souběžně s tvorbou dat, jejich analýzou a interpretací. Konkrétně v teoretickém výběru, který byl pro tento výzkum zvolen, je klíčové, že výzkumník postupně vyhodnocuje získané empirie, které přináší nové teorie; na základě toho se rozhoduje, jak bude šetření dále probíhat.⁸⁹ Výběr respondentů a výzkum samotný je ukončen ve chvíli, kdy dochází k teoretické saturaci neboli nasycení. Výzkumník již přestává k dané problematice zjišťovat nová data, která by mohla výzkum dále rozvést, obohatit.⁹⁰

⁸⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 169. ISBN 80-7367-040-2.

⁸⁹ NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019, s. 313. ISBN 978-80-7571-025-3.

⁹⁰ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 88. ISBN 978-80-247-3006-6.

Jak již bylo zmíněno výše, respondenty jsou pedagogové vyučující Občanský a společenskovědní základ na gymnáziích. Realizace výzkumu proběhla v červnu roku 2023, a to na vybraných gymnáziích sídlících na území Kraje Vysočina. Celkem bylo provedeno pět rozhovorů na třech vybraných gymnáziích. Rozhovory probíhaly na místech, která vybrali sami respondenti, jednalo se zejména o kabinety a učebny, dále také o školní knihovnu, ředitelnu či o zahradu před školou. Časová dotace rozhovoru se pohybovala v rozmezí 10–30 minut. Z každého rozhovoru byla na základě písemného informovaného souhlasu pořízena audionahrávka. Níže jsou uvedeny základní informace o respondentech. Pro jejich výběr bylo klíčové následující; vzhledem k výše nastíněné povaze výzkumu se muselo jednat o gymnaziální učitele společenskovědních předmětů. Dále bylo snahou výběru rozmanité zastoupení respondentů spočívající v reprezentaci obou pohlaví, délky pedagogické praxe, ale také v různorodosti jejich dalších funkcí na gymnáziu. Níže zvolená křestní jména jsou náhodná, tak aby byla ve výzkumu zachována anonymita, která souvisí s etickou otázkou šetření.

Tabulka č. 1; Základní informace o respondentech

Jméno	Pedagogická praxe (z toho výuka OSZ)	Další vyučované předměty	Doplňující informace
Eva*	1,5 roku (1 rok)	M, Fy	ve Fy není aprobována, sociální pedagožka, studuje druhé Mgr. stud.
Luboš	35 let (35 let)	M	ředitel gymnázia
Martin*	23 let (15 let)	Čj, D	vedoucí předmětové komise D a ZSV, školní knihovník
Šárka	42 let (23 let)	Čj	...
Rostislav*	15 let (15 let)	D	zástupce ředitele

*učitelé působící na stejném gymnáziu

zdroj: vlastní zpracování

4. 4 Etická otázka výzkumu

Při výzkumu bylo postupováno dle etických norem. V kapitole 4. *Metodologie výzkumného šetření* je uvedeno, že nevýhodou kvalitativního výzkumu je mimo jiné i to, že výzkumník může sám ovlivnit výsledky ze strany respondentů. Etika výzkumného šetření stanovuje, že výzkumník by měl zachovat objektivní a citlivý náhled, tak aby přijal i takové informace, s kterými nemusí souznít.⁹¹ I z tohoto důvodu oslovovali respondenty kolegové ze SOŠ sociální u Matky Boží Jihlava, jakožto klíčové osoby, tzv. dveřníci (též gatekeepers)⁹². Ze strany výzkumníka tak nebylo možné jakékoliv ovlivňování výběru výzkumného vzorku, například za účelem výběru takových respondentů, s kterými se výzkumník osobně zná a mohl by tedy vědět, jaký pohled zaujímají na výzkumné otázky.

Ve výzkumu jsou dále podstatné etické zásady práce s osobami zapojenými do výzkumu. Respondenti podepsali písemný informovaný souhlas, kde prohlásili, že se výzkumu účastní dobrovolně. Též byli informováni o nahrávání rozhovorů a o dalším využití a prezentaci získaných dat. Identita respondentů nesmí být, jakkoliv rozpoznána, je zapotřebí respektovat jejich anonymitu. V případě, že jsou zveřejněny určité informace, které by mohly vést až k odhalení identity respondentů, tak je třeba o tom zkoumané osoby informovat a eventuálně tato data neuvádět.⁹³ Z etického hlediska jsou tedy v *Tabulce č. 1; Základní informace o respondentech* uvedena náhodná křestní jména. Dále kvůli riziku identifikace zkoumaných osob nejsou uvedeny názvy gymnázií etc.

⁹¹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s 175. ISBN 978-80-247-3006-6.

⁹² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 199. ISBN 80-7367-040-2.

⁹³ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 177–178. ISBN 978-80-247-3006-6.

5. Výsledky výzkumného šetření a jejich interpretace

Data získaná z kvalitativních výzkumů jsou různorodá stejně jako postupy jejich třídění a vyhodnocování. Výchozím materiálem u kvalitativního přístupu jsou zpravidla výzkumníkovy poznámky získané na základě rozhovorů, videozáznamů z pozorování, audionahrávek diskuzí ve skupinách či například písemná vyjádření informantů, popřípadě poznámky a různé záznamy z analýzy dokumentů. Zpracování takových údajů, stejně jako jejich charakter, není možné provést standardizovaným, parametrizovaným způsobem; takovéto přístupy jsou charakteristické pro práci s daty získanými v kvantitativním výzkumu. Pokud se zaměříme na srovnání vyhodnocení výsledků u kvalitativního a kvantitativního přístupu, tak jedním z podstatných rozdílů je postupné urovnávání, pořadání a třídění získaných dat. U kvantitativních údajů totiž probíhají všechny tyto postupy najednou. Další rozdíl je v odlišném chápání kódování, které u kvalitativního přístupu má význam rozčleňování množin a souborů na dílčí celky, segmenty. Poté probíhá jejich pojmenování, třídění a případně také klasifikování a kategorizování. Tento proces se v průběhu analýzy opakuje vícekrát, vznikají tak široké datové soubory. Řešení dané problematiky hledá výzkumník již při průběhu výzkumného šetření, výzkum ukončuje v momentě, kdy dochází k teoretické saturaci (ad kapitola 4.3 *Výzkumný vzorek*).⁹⁴ Teoretické nasycení se ve výzkumu začalo projevovat při realizaci předposledního rozhovoru, kdy se získaná data spíše již opakovala.

Podstatným procesem pro analýzu získaných dat je transkripce údajů, jedná se o přepis z protokolů, audiozáznamů, videozáznamů a dalších podob realizovaných ve výzkumu. Transkripce je nejčastěji uskutečněna do formy písemné.⁹⁵ Tímto způsobem bylo postupováno i ve výzkumu mé bakalářské práce. Všechny audionahrávky z uskutečněných rozhovorů byly nejdříve doslovně přepsány do elektronické písemné podoby. Výhodou této podoby může být snazší orientace v dokumentu; rychlejší a bezchybnější vyhledávání témat, klíčových slov.⁹⁶ V bakalářské práci jsou uvedeny pouze redigované výpovědi respondentů, které relevantním způsobem doplňují zjištěné výsledky u jednotlivých dílčích výzkumných otázek.

⁹⁴ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 164–165. ISBN 978-80-247-3006-6.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 165.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 165.

5.1 Časová dotace a způsob věnování se MV v hodinách OSZ

Pedagogové se mohou průřezovému tématu mediální výchova v souladu s RVP G věnovat trojím způsobem: realizovat MV v podobě samostatného vyučovacího předmětu, který má svůj prostor v rozvrhu, ve formě krátkodobého či dlouhodobého projektu anebo integrací MV v podobě dílčích aktivit do jednotlivých předmětů. RVP G připouští i kombinaci těchto možností.

Paní učitelka Šárka uvádí, že se mediální výchově nevěnuje nikterak cíleně, nicméně pravidelně ji využívá v seminářích psychologie jako doplnění učiva. *„Asi to nedokážu říct procentuálně, ale mám tříhodinový seminář psychologie, takže kdybych to zprůměrovala, tak se mediální výchově věnuji tak 30 minut týdně.“* S touto uvedenou časovou dotací se shoduje i oslovený pedagog Martin, který doplňuje, že v semináři ze společenských věd je pro MV větší prostor než v klasických hodinách OSZ. Pan učitel Rostislav a Luboš se MV věnují spíše příležitostně. Rostislav uvádí: *„Spíše se jí věnuji tak jako nárazově, podle situace. Takže bych řekl, že se jí nevěnuji nějak úplně systematicky, popravdě řečeno.“*

Pan učitel Luboš na první dílčí otázku nejdříve odpověděl následovně: *„Tak popravdě řečeno zatím jsem se mediální výchovy nedotýkal vůbec, co se týče občanské nauky, protože to je věc celkem nová. Nicméně samozřejmě o této problematice víme, chodí informace, jak z ministerstva školství, tak i z jiných zdrojů. Mediální výchovou se u nás na škole zabývají zatím spíše češtináři než učitelé občanské výchovy nebo společenskovedního základu. Takže tu problematiku máme ošetřenou, ale řeší se v rámci českého jazyka. V Občanském a společenskovedním základu to tedy zatím nemáme. Alespoň já ve svých hodinách, kde učím občanku, to nemám zařazeno a přiznám se, že to nemáme ani ve školním vzdělávacím programu občanky, ale máme to právě v rámci českého jazyka, jako součást v úvodkách žurnalistiky. Na rovinu se přiznám, že jsem o ukotvení mediální výchovy do občanské nauky ani nepřemýšlel. Takhle, máme tam zařazená aktuální témata, ale mediální výchova přímo jako kapitola tam není.“* V průběhu rozhovoru ovšem vyšlo najevo, že se MV ve svých hodinách přece jen určitým způsobem věnuje. V občanské nauce propojil probíraná témata demokracie, volby, a volební systémy s mediální gramotností. S žáky řešil, jakým způsobem je možné ovlivňovat volby, uváděl příklad prezidentských voleb v USA a také nedávných prezidentských voleb v ČR. Žákům na těchto příkladech ukazoval, jak fungují

dezinformace spojené se snahou ovlivnění výsledků voleb. V hodině, kdy byla tématem přímá demokracie, se ptal žáků, zdali se už někdo z nich účastnil referenda, ukázalo se, že dvě žákyně ano. Jednalo se o referendum, které proběhlo zrovna nedávno, a navíc v obci, která se nachází nedaleko gymnázia. Pan učitel dodává: „(...) *na těch zprávách, které kolem referenda probíhaly jsem ukazoval, jak tam probíhají ty informace z dvou táborů, kde byli, jak příznivci, tak odpůrci. Také jsme se vlastně zaměřili na argumenty, které aktéři používali. Rozlišovali jsme, které byly reálné a které už takové jakoby zavádějící.*“

Podle výpovědi paní učitelky Evy je zřetelné, že se snaží mediální výchově věnovat systematicky: „*Mediální výchovu jako samostatný celek nemám, ale snažím se to přinést pravidelně v rámci mé výuky. Tím, že jsem teď letos učila prváky a kvintu a sextu, takže první ročníky a druhé ročníky na vyšším gymnáziu, tak jsme probírali hlavně psychologii a sociologii, takže jsem se snažila v rámci vyučovacích témat to tam přinést. V rámci sociologie to šlo snáz, protože jsme tam měli přímo kapitulu masmédiá, takže jsme se o tom bavili detailněji. S tím, že mě moc nebaví frontální výuka, takže jsem se snažila ta témata zprostředkovat trochu jinou cestou. A třeba na masmédiá jako taková mi psali úvahu, jak si myslí, zda je média ovlivňují, jak ovlivňují lidi v jejich okolí. Byly to hrozně hezké práce a bylo super, že se nad tím snažili zapřemýšlet, jestli na ně mají nějaký vliv, jako ten tlak médií nebo to velké množství zpráv.*“

5.1.1 Hlavní závěry 1. dílčí výzkumné otázky

Na základě shrnutí všech získaných dat je evidentní, že se nikdo z oslovených pedagogů nevěnuje mediální výchově v rámci samostatného vyučovacímho předmětu, který by měl v rozvrhu své pevné místo. Respondenti se MV nezabývají ani formou krátkodobého či dlouhodobého projektu. Pro realizaci průřezového tématu MV ve svých hodinách Občanského a společenskovedního základu tak využívají dle RVP G ještě třetí možnost, tedy integraci MV do jednotlivých předmětů (u respondentů se jedná konkrétně o následující znění vyučovacích předmětů OSZ⁹⁷: paní učitelka Eva: OV, ZSV (momentálně oblast psychologie, sociologie), pan učitel Luboš: OV, pan učitel Martin: ZSV, seminář ze společenských věd, D, paní učitelka Šárka: seminář z psychologie, Čj, pan učitel Rostislav: OV) v podobě dílčích aktivit. Na jednom gymnáziu je MV ve formě

⁹⁷ Ov = občanská výchova, ZSV = základy společenských věd, D = dějepis, Čj = český jazyk

volitelného předmětu realizována ve čtvrtém ročníku s časovou dotací dvě hodiny týdně.⁹⁸ Mezi formami dílčích aktivit byly zastoupeny kombinace obou oblastí MV stanovených v RVP G (vědomostní a dovednostní oblast). Nicméně v aktivitách převládá razantně oblast vědomostní. Aktivitou zaměřenou na tvorbu vlastního mediálního produktu bylo například v předmětu psychologie vytváření novinového titulku na základě fotografie, poté navázala diskuze, jak se vlastně titulky tvoří v běžné žurnalistické praxi. Žáci poté mohli na základě nově získaných znalostí porovnávat své titulky s těmi skutečnými.

Co se týče časové dotace výuky mediální výchovy, tak většina respondentů se jí věnuje pravidelně, 40 % učitelů pouze příležitostně, tak jak uznají za vhodné, například dle vhodné příležitosti, co se týče propojení s učivem. Pouze dva respondenti určili průměrný čas, který věnují ve svých hodinách MV (30 minut týdně). Jeden z respondentů zmínil, že MV se nejvíce může věnovat v seminářích ze společenských věd, kde je pro MV větší prostor.

5.2 Reakce žáků na výuku MV

Výuka reagující na současné společenské dění, na aktuální vývoj ve světě a celkově orientující se na vzdělávání pro praktický život je žáky vnímána mnohem pozitivněji. Lze tedy předpokládat, že budou na mediální výchovu reagovat dobře a budou se o ní zajímat. Totéž potvrzují i dotazovaní pedagogové.

Paní učitelka Šárka uvádí, že žáci na mediální výchovu v jejich hodinách psychologie reagují dobře, potvrzuje, že se do aktivit aktivně zapojují a celkově je to baví. „*Je to pro ně zpestření práce, baví je, že mohou nalézt nové informace a nové náhledy na staré věci, které mají v hlavě zakódovány, najednou zjišťují i další úhel pohledů.*“ Pan učitel Martin se s předchozí odpovědí též shoduje: „*Téma mediální výchovy je zajímavá, jsou aktivní. Ale pokud byste jim řekli, že budou mít dnes mediální výchovu, tak protáhnou huby, ale nakonec je to baví.*“ Zkušenosti paní učitelky Evy s pozitivní reakcí žáků jsou obdobné. Na gymnáziu, kde působí, mají podle ní žáci obecně rádi společenské vědy, baví je diskutovat o různých tématech včetně médií. „*U masmédií byla taková jedna velká otázka; jak moc vlastně využívají média. Hrozně mě překvapilo, že sdíleli ten pocit,*

⁹⁸ Tento předmět ovšem neučí oslovený respondent, z tohoto důvodu tedy uvádím, že nikdo z oslovených pedagogů neučí MV ve formě samostatného předmětu.

že si myslí, že jsou zahlceni zprávami. Až tak, že se někteří pak rozhodli omezit přísun informací z médií. Takže mě překvapilo, že nad tím uvažují tímto způsobem, kdy je pro ně lepší to omezit než být zavalení různými informacemi.“

Naproti tomu pan učitel Luboš v rozhovoru sdělil, že reakce žáků na výuku mediální výchovy mu nejsou známé: „*No takhle, popravdě, tak úplně nevím, ale měli jsme tady, respektive češtináři organizovali přednášku a besedu na toto téma, na téma toho fake news, dezinformací. Takže to všechno proběhlo, já jsem se jí teda popravdě neúčastnil, takže netuším, jaké byly reakce. Nicméně poté proběhla zpětná vazba ve formě dotazníku, takže se s těmi reakcemi pracuje. Takže o tom víme, ale přesné reakce neznám, tady vám nepomůžu.“*

5.2.1 Hlavní závěry 2. dílčí výzkumné otázky

Prostřednictvím uvedených odpovědí je patrné, že 80 % dotazovaných pedagogů OSZ zná reakce svých žáků na výuku mediální výchovy. Pouze jeden učitel toto nedokázal určit. Z výzkumného šetření u výše uvedené dílčí otázky č. 2 také vyplynul na jednom gymnáziu zajímavý fenomén, který souvisí s působením nadměry mediálních sdělení na středoškolské žáky. Žáci mají pocit, že jsou přehlčeni informacemi, někteří na to reagují tak, že raději omezí sledování aktuálního dění.

5.3 Význam MV podle pedagogů

Ne všichni pedagogové musí mít k mediální výchově nutně pozitivní vztah. MV je i pro mnoho škol na okraji zájmu, navíc velká část učitelů má negativní vztah k médiím samotným.⁹⁹

Pan učitel Luboš zdůrazňuje, že význam MV je v současné době hodně velký, vzhledem k objemu zpráv pramenících z různých informačních toků, zdrojů. V rozhovoru se také dotkl problematiky tištěných médií, zmiňuje jejich úpadek. Vzpomíná, že dříve, když začínal svou pedagogickou praxi, odebíraly školy noviny,

⁹⁹ ŠNOBLOVÁ, Tereza a Kateřina ŠALOUNOVÁ. Pro mnoho škol je mediální výchova na okraji zájmu, říká autor otevřené učebnice Svět médií. In: *ČT24 – Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR – Česká televize* [online]. Česká televize. 2. 3. 2020 [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/media/3056734-pro-mnoho-skol-je-medialni-vychova-na-okraji-zajmu-rika-autor-otevrene-ucebnice-svet>

například iDNES. Dále konstatuje, že i z jeho života nakonec tištěná média úplně zmizela, veškeré informace tak čerpá z internetu, na webu iDNES, na Seznam zprávách nebo na sociálních sítích, u kterých zmiňuje, že je velmi důležité o různých příspěvcích na Facebooku, Instagramu, Twitteru kriticky přemýšlet. *„A protože se ti naši žáci pohybují jenom v tomhle prostředí, k tomu tištěnému tisku se v podstatě nedostanou, je to pro ně pravěk, tak si myslím, že mediální výchova je důležitá, je důležité je s tím seznamovat, vysvětlovat jim vlastně rozdíl mezi seriózní tiskovinou a mezi tím, kdy to jsou jen názory jednotlivců a kdy to jsou dezinformace, které mají člověka někam dovést nebo změnit jeho názor.*

S tím, že je mediální výchova v současné medializované společnosti důležitá souhlasí i další oslovení pedagogové. Pan učitel Martin uvádí, že význam MV je poměrně velký *„vzhledem k tomu, co se děje, jak se někteří politici chovají a vyjadřují, kolik informací se na nás valí.“* MV je klíčová i pro paní učitelku Evu, zdůvodňuje to tím, že média obecně jsou oblast, která může žáky *„hrozně moc“* ovlivnit. Podle ní by měli celkově znát, jak se média dělí, jak fungují a jak působí na společnost. Paní učitelka Šárka k významu MV uvádí následující: *„Já jsem klasik, to znamená, že já úplně největší význam vidím v navázání osobního kontaktu se studenty, to znamená v rozhovoru, ale protože ten vývoj jde pořád dopředu, tak si myslím, že mediální výchova je nutná, Navíc teda, když do té výchovy zahrnu i sledování filmu a rozbor, tak třeba v sociální psychologii jsme sledovali film Proč nebo jsme sledovali film Vlna. Tak jako to si myslím, že je nedocenitelné, to, co jim úplně geniálně dokáže předat film, tak já to jen tak ústně nedokážu. Pak ten film můžou nějak formulovat, zkrátka o tom mluvit, daleko lépe než, když tam budu stát a budu vykládat půlhodiny nebo hodinu o něčem. Je lepší, když to takhle vidí“.*

5.3.1 Hlavní závěry 3. dílčí výzkumné otázky

Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že všichni oslovení učitelé se přiklání k důležitosti mediální výchovy v dnešní medializované společnosti. Dále bylo na jednom gymnáziu potvrzeno, že tištěná média jsou velmi málo používána, dominují spíše webová zpravodajství a sociální sítě.

5.4 Současné nastavení MV jako PT

Nastavení mediální výchovy v RVP G je ve formě průřezového tématu. Již mnohokrát bylo uvedeno, jak lze za aktuálních podmínek s MV ve výuce nakládat. Je ovšem současné nastavení mediální výchovy jako PT pro školství dostačující? Neměla by být provedena například revize MV v RVP, která by ji zavedla jako samostatný vyučovací předmět? Pedagogové se i dle jiného výzkumu ve většině shodují, že nikoliv.

Pan učitel Luboš se domnívá, že současné pojetí mediální výchovy jako průřezového tématu je naprosto dostačující. Zdůrazňuje, že i když není MV do OSZ pevně zařazena, tak se k výuce MV stejně určitým způsobem dostanou. Průřezovost mediální výchovy v OSZ tedy podle něj je, ale opět zdůraznil, že u nich na gymnáziu je spíše zakotvena v českém jazyce. Zajímavý pohled na problematiku nabízí pan učitel Rostislav, který se shoduje s předchozí výpovědí, tedy s tím, že současné nastavení MV je dostačující. Dále uvádí: *„nezdá se mi, že mediální výchova je něco, co by vyloženě chybělo. Já si myslím, že spoustu věcí se člověk nemusí učit ve škole, že se je prostě naučí v průběhu života, tak jako přirozeně. Prostě pokud žije, zajímá se, co se kolem něj děje. Není potřeba člověka všechno učit ve škole, zvykli jsme si na to, že škola má člověka všechno naučit. A každou chvíli se volá po něčem jiném, jednou to je mediální výchova, pak sexuální výchova, nejrůznější gramotnosti, finanční gramotnost a nevím jaká ještě další. Mně přijde, že člověk se v životě přirozeně naučí to, co potřebuje a že ta škola v tom není až tak nezastupitelná. Spíše se ta společnost snaží na školu přenášet odpovědnost.“*

S tím se neshoduje výpověď paní učitelky Evy, která je se současným pojetím MV nespokojená. Také uvádí, že i již zmíněná sexuální výchova by měla dostat větší prostor. Považuje totiž za velmi důležité zprostředkovat žákům informace i z této oblasti. Proto je velmi ráda, že je u nich na gymnáziu v plánu změnit ŠVP, kdy žáci, kteří se zajímají o společenské vědy budou mít možnost absolvovat namísto současných dvouhodinových seminářů třeba až čtyřhodinové bloky. *„Myslím si, že díky tomu vznikne větší prostor i na mediální a sexuální výchovu. Také to dá prostor pro praktické činnosti, kdy si žáci něco vyzkouší, na vlastní kůži poznají, jak to funguje“*

Zbývající pedagogové se též shodují, že je mediální výchova jako PT dostačující. Pan učitel Martin sice uvádí, že je ta možnost povinného předmětu MV lákavá, ovšem zmiňuje problémy hodinové dotace, kdy by se musely ubrat hodiny v jiných předmětech. *„Ten učitel by to měl zvládnout sám, tak jak to je teď nastavené“*. Paní učitelka Šárka

dále uvádí: „rozhodně bych nechtěla, aby se někdy nahradila přímá práce učitele se studenty prací na počítači. To bych nikdy nechtěla, protože jsem humanisticky zaměřená, a to se mi tedy nelíbí. Myslím si, že ta výchovná složka, která je tam pro mě hrozně důležitá, tak se ztratila a ten osobní kontakt by se ztratil právě tím, kdyby se do výuky více zapojovala práce s počítačem, také se o tom mluví, že by to tak mohlo být. Ale to je pro mě nepřijatelné. Takže mediální výchova jako kritické myšlení, hledání informací, jejich ověřování, to si myslím, že je v pořádku, ale u všeho musí být nějaká míra.“

5.4.1 Hlavní závěry 4. dílčí výzkumné otázky

Shrnutím všech získaných dat bylo zjištěno, že 80 % gymnaziálních pedagogů, kteří se výzkumu zúčastnili, považují současné nastavení mediální výchovy jakožto průřezového tématu za dostačující. Z toho pouze jeden učitel uvažoval, že by MV mohla být samostatným předmětem, ale protože by byla na úkor MV zřejmě ubrána hodinová dotace u jiného předmětu, tak souhlasí s aktuálním modelem MV¹⁰⁰. Pouze jeden z oslovených učitelů by ocenil, kdyby průřezová témata včetně sexuální výchovy dostala větší prostor.

¹⁰⁰ S navýšením časové dotace MV na úkor jiných předmětů souhlasí podle výzkumné zprávy *Česká učitel ve světě médií* 21,1 % učitelů. (In: KOPECKÝ, Kamil et al. *Český učitel ve světě médií (výzkumná zpráva)*. O2 Czech Republic, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 2021, s. 28. Dostupné z: https://www.zkola.cz/wpcontent/uploads/2022/04/2021_Cesky_ucitel_ve_svete_medii.pdf

6. Shrnutí výzkumu, jeho limity a další rozvoj

Jádrem empirické části je kvalitativní výzkumné šetření uskutečněné ve formě polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumná část se propojuje s teoretickou částí a společně naplňují cíl bakalářské práce, tedy nabídnout pohled na mediální výchovu na gymnáziích a středních odborných školách, a to jak dle kurikulárních dokumentů, tak podle pedagogů společenských věd.

Výzkumu se účastnili gymnaziální učitelé Občanského a společenskovědního základu. Hlavní výzkumná otázka byla formulována v následujícím znění: *Jaké zkušenosti mají pedagogové předmětů společenských věd na vybraných gymnáziích s uplatněním mediální výchovy ve svých hodinách?* Z odpovědí je evidentní, že učitelé se mediální výchově ve společenskovědních předmětech věnují, většina učitelů systematicky, ostatní spíše příležitostně. Z toho vyplývá, že zkušenosti respondentů s mediální výchovou jsou rozličné. Oslovení učitelé vnímají mediální výchovu jako důležitou, nicméně většina uvedla, že současné nastavení MV je dostačující. Není podle nich tedy potřeba například zvyšovat časovou dotaci.

Zjištěné výsledky se v mnohém propojují s teoretickou částí, například v souvislosti s kurikulární politikou, se zakotvením MV v RVP G. Některé výsledky se též shodují se zjištěnými závěry jiných výzkumů (tištěná média jsou využívána minimálně, sociální sítě naopak dominují, integrace MV do předmětů, přístup k současnému nastavení MV) uvedených v kapitole 3. *Aktuální mediální gramotnost v České republice.*

Pouze jeden pedagog uvedl, že by uvítal pro průřezová témata, ale i sexuální výchovu větší prostor. V porovnání s ostatními učiteli se jedná o nejmladšího respondenta, respektive respondentku, která začala nedávno učit (pedagogická praxe ad *Tabulka č.1; Základní informace o respondentech*). Domnívám se, že i tento faktor může hrát v zodpovězení, a celkovém přístupu k mediální výchově a PT, svou podstatnou roli. Další faktor ovlivňující uvedenou odpověď by mohl spočívat v „dokonalejší“ pregraduální přípravě, která zahrnovala i možnost setkat se s mediální výchovou. Bylo by zajímavé mezi všemi respondenty porovnat jejich VŠ přípravu, co se týče MV. Dále na základě výzkumu byl zjištěn fenomén jakéhosi přehlčení středoškolských žáků mediálními sděleními. Tento jev by mohl být též podroben dalšímu výzkumnému šetření (otázky, které by mohly být zodpovězeny: V jaké míře je tento fenomén častý?

Je způsoben vlivem posledních událostí pandemie COVIDu-19, válkou na Ukrajině, kdy se na nás „valí“ spousta informací? Jaké jsou reakce žáků na toto přehlcení, přestanou raději to, co se kolem nich děje úplně sledovat? etc.)

Limity výzkumu spatřuji především v jeho reprezentativnosti, která je snížena díky realizaci výzkumného šetření na regionální úrovni. Protože jak již bylo zmíněno, výzkum byl realizován na třech vybraných gymnáziích sídlících na území Kraje Vysočina. Je tedy důležité brát v potaz, že není možné zjištěné výsledky generalizovat. Respektive chápat je tak, že vypovídají o stavu mediální výchovy na úrovni celého českého školství. Dále by bylo vhodné pokusit se do výzkumu zapojit ještě více respondentů. Výzkum byl ukončen u pátého rozhovoru, protože teoretická saturace se začala projevovat při předposledním rozhovoru. Nicméně se domnívám, že by mohl výzkum ještě probíhat dále, aby se nasycenost jednoznačně potvrdila. Strategie výběru respondentů souvisela především s jejich ochotou se do výzkumného šetření zapojit, což vzhledem k blížícímu se konci školního roku bylo složitější.

Navzdory uvedeným limitům výzkumného šetření se domnívám, že empirická část bakalářské práce přinesla přínosná data, která mohou být určitým způsobem využita v pedagogické praxi. Třeba na regionální úrovni v případě zájmu o zkvalitnění mediální výchovy na středních školách. Bylo zjištěno, že nikdo z oslovených respondentů se nezabývá MV ve formě krátkodobého či dlouhodobého projektu. Pokud by byl například zájem ze strany Kraje Vysočina podpořit zvýšení mediální gramotnosti na středních školách, mohl by se zaměřit na podporu organizace projektu, ať už formou grantu či samotnou realizací projektu. Kraj by také mohl v rámci své spolupráce s Radou dětí a mládeže Kraje Vysočina, který se podílí na fungování Studentského parlamentu Kraje Vysočina, do projektu zapojit studentské parlamenty napříč středními školami na Vysočině.

Závěr

Bakalářská práce v souladu se svým stanoveným cílem zprostředkovává aktuální pohledy na mediální výchovu jakožto průřezového tématu v propojení s Občanským a společenskovědním základem na střední škole. Aktuální pohledy jsou zachyceny jak v teoretické části, tak v empirické části práce.

Teoretická část je pro naplnění cíle bakalářské práce stěžejní zejména v případě popsání současného zakotvení mediální výchovy v kurikulárních dokumentech z dílny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Především se jednalo o Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, který byl též postaven do srovnávací pozice s Rámcovým vzdělávacím programem pro střední odborné vzdělání. Ze srovnávání vyplynul podstatný rozdíl mezi těmito klíčovými vzdělávacími dokumenty, který spočívá v tom, že mediální výchova jako průřezové téma je pouze součástí RVP G. V RVP SOV je součástí některých kurikulárních rámců, může být ovšem zařazena stejně jako na gymnáziích do samostatného předmětu. Dále bylo porovnávání RVP doplněno o výsledky průzkumu vzdělávací organizace Jeden svět na školách společnosti Člověk v tísni. Výzkum například ukázal, že střední odborné školy se výuce MV a s tím spojenému rozvoji mediální gramotnosti věnují zásadně méně než gymnázia. Teoretická část se dále zaměřuje na dokreslení problematiky prostřednictvím aktuální mediální gramotnosti veřejnosti obecně, ale také pedagogů a středoškolských žáků. Z výsledků vyplývá, že je zapotřebí mediálně vzdělávat.

Další pohled na mediální výchovu nabízí výzkumné kvalitativní šetření, které je součástí empirické části bakalářské práce. Jehož cílem bylo zjistit na základě zkušeností středoškolských pedagogů Občanského a společenskovědního základu, jak uplatňují průřezové téma mediální výchovy ve svých hodinách. Výzkum byl proveden ve formě ústního dotazování realizovaného polostrukturovaným rozhovorem. Šetření se zúčastnili pedagogové z vybraných gymnáziích v Kraji Vysočina. Data získaná z rozhovorů ukázala, že učitelé se mediální výchově ve svých hodinách Občanského a společenskovědního základu věnují, většina pedagogů tak činí systematicky, ostatní spíše příležitostně. Je zde tedy určitá různorodost, co se týče zkušeností z pedagogické praxe. Oslovení učitelé pokládají mediální výchovu v dnešní medializované společnosti za podstatnou, nicméně většina uvedla, že současné nastavení MV je dostačující. Není podle nich tedy potřeba například zvyšovat časovou dotaci.

Bakalářská práce může být vzhledem k svému tématu, které nabízí široké možnosti, samozřejmě rozšířena. Například o další výzkumná data nebo o praktickou část, která bude tvořena metodickými listy zabývajícími se integrací mediální výchovy do Občanského a společenskovedního základu na středních školách.

Závěrem lze říci, že v současné době, kdy jako společnost již dávno nežijeme „s médii“, nýbrž „v médiích“ samotných, je nezbytné rozvíjet mediální gramotnost napříč celou společností. Fenomémem dnešní doby jsou zcela jistě sociální sítě, na kterých se nepravdivé informace a různé dezinformace šíří rychlostí „blesku“. V tomto prostředí se tak můžeme setkat s čím dál toxičtějšími obsahem, který do jisté míry souvisí i s agresivitou. Ovšem jsme svědky, že se toto chování ovlivněné dezinformačními narativy přelévá z virtuálního prostoru do toho skutečného. Nálada ve společnosti se tak u určitých sociálních skupin vyostřuje. Za účinnou prevenci před podlehnutím různým fake news, deepfaků, propagandy, považují silnější zakotvení mediální výchovy v našem vzdělávacím systému. Je ovšem zapotřebí na MV cílit v průběhu celého života, a to napříč celou společností. Mediální gramotnost by tak neměla být součástí pouze základních škol, středních škol a vysokých škol, ale třeba i univerzit třetího věku či mimoškolních vzdělávacích aktivit.

Seznam použité literatury

Tištěná literatura

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-86212-58-6.

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019, s. 313. ISBN 978-80-7571-025-3.

PRŮCHA Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

POLÁKOVÁ, Eva. *Mediálne kompetencie: úvod do problematiky mediálnych kompetencií*. Zväzok I. Trnava: ELIBROL, 2011. ISBN 978-80-89528-02-8.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

ROTH, Jiří. *Mediální výchova v Čechách*. Praha: Tutor, 2005. ISBN 80-86700-25-9.

SOCHOROVÁ, Dagmar. *Mediální výchova: reflexe učitelů českého jazyka a literatury*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8523-7.

SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-926-9.

VERNER, Pavel a Mária BEZCHLEBOVÁ. *Mediální výchova: průřezové téma*. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5.

Elektronické zdroje

BURIANEC, Jan, Zdeněk SLOBODA a Petra FORETOVÁ. *Studie mediální gramotnosti populace ČR: mediální gramotnost osob starších 15 let*. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, Filozofická fakulta Univerzity Palackého: Praha, Olomouc, 2021. Dostupné z: https://kmksz.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kzu/obecne/veda_vyzkum/FFUP-RRTV_2021_Vyzkuma-zprava_Medialni-gramotnost-starsich-15let_PROSINEC.pdf

Česká školní inspekce. *Mediální výchova na základních a středních školách ve školním roce 2017/2018*. Praha: ČŠI, 2018, s. 38. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2018_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/Medialni_vychova_TZ__.pdf

Dům zahraniční spolupráce. *Mládež lapaná v síti. Mozaika: čtvrtletník DZS o mezinárodním vzdělávání* [online]. 2022, jaro 2022, s. 5 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: https://www.dzs.cz/sites/default/files/mosaic/2022-03/MOZAIKA_jaro_2022.pdf

edu.cz: jednotný metodický portál MŠMT [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2022 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

Jeden svět na školách [online]. Člověk v tísni, ©Vzdělávací program JSNS, Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/o-jsns/aktuality-a-media/aktuality/96264-jak-se-uci-medialni-vychova-na-strednich-skolach>

Jeden svět na školách [online]. Člověk v tísni, ©Vzdělávací program JSNS, Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost>

JIRÁK, Jan, Lucie ŠTASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018, [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A1_studie/medialni_vychova.pdf

KARLÍK, Tomáš. Jak vzniká ideologie: vědci popsali pět českých dezinformačních profilů. In: *ČT24 – Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR – Česká televize* [online]. Česká televize. 29. 6. 2023 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3596918-jak-vznika-ideologie-vedci-popsali-pet-ceskych-dezinformacnich-profilu>

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, ©2023 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://kmksz.upol.cz/veda-a-vyzkum/vyzkum-a-studium-medialni-gramotnosti/>

KOPECKÝ, Kamil et al. *Český učitel ve světě médií (výzkumná zpráva)*. O2 Czech Republic, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 2021. Dostupné z: https://www.zkola.cz/wpcontent/uploads/2022/04/2021_Cesky_ucitel_ve_sвете_medii.pdf

KOZÁKOVÁ, Ivana. Obliba OnlyFans raketově roste. „Mladé nelákají jen obnažená těla, chtějí si povídat,“ říká expert. In: *Deník N - V papírové i online podobě - Deník N - nezávislé noviny* [online]. Deník N 29. 6. 2023 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://denikn.cz/1150969/obliba-onlyfans-raketove-roste-mlade-nelakaji-jen-obnazena-tela-chteji-si-i-povidat-rika-expert/>

KROUŽELOVÁ, Dana. *Průručka mediální výchovy: Mediální výchova na gymnáziích* [online]. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, [cit. 2023-06-10]. Dostupné z: http://www.mediasetbox.cz/data/_text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf

MAŠEK, Jaroslav. 12 sociálních sítí na, kterých dnes najdeme generaci Z. In: *NPI – Metodický portál RVP.CZ* [online]. Národní pedagogický institut ČR. 21. 9. 2022 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/23361/12-SOCIALNICH-SITI%2C-NA-KTERYCH-DNES-NAJDEME-GENERACI-Z.html>

MediaGuru. *Mediální gramotnost Čechů se podle výzkumu zvyšuje* [online]. 30. 3. 2022. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/03/medialni-gramotnost-cechu-se-podle-vyzkumu-zvysuje>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/#1-v-sou%C4%8Dasnosti-platn%C3%A1-rvp-->

SCHORB, Bernd a Zdeněk SLOBODA. Teorie mediální pedagogiky. In MAŠEK, Jan, Zdeněk SLOBODA a Vladimíra ZIKMUNDOVÁ, ed. *Mediální pedagogika v teorii a praxi: Sborník příspěvků z mezinárodní konference o mediální výchově a pedagogice*

[online]. Plzeň: Fakulta pedagogická ZČU, 2010, [cit. 2023-06-29]. ISBN 978-80-7043-851-0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Zdenek-Sloboda/publication/49295075_Medialni_pedagogika_v_teorii_a_praxi_sbornik_prispevku_z_mezinarodni_konference_o_medialni_vychove_a_pedagogice_Plzen_17-18_cervna_2009/links/57a3a89908aefe6167a7809c/Medialni-pedagogika-v-teorii-a-praxi-sbornik-prispevku-z-mezinarodni-konference-o-medialni-vychove-a-pedagogice-Plzen-17-18-cervna-2009.pdf

SLOBODA, Zdeněk et al. *Studie mediální gramotnosti populace ČR: mediální gramotnost osob mladších 15 let*. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, Filozofická fakulta Univerzity Palackého: Praha, Olomouc, 2021, s. 7–8. Dostupné z: https://kmksz.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kzu/obecne/veda_vyzkum/FFUP-RRTV_2021_Vyzkuma-zprava_Medialni-gramotnost-mladsich-15let_ZARI-FINAL.pdf

SMEKALOVÁ, Monika. Mediální gramotnost – jak je na tom česká společnost?. In: *EPALE, Elektronická platforma pro vzdělávání dospělých v Evropě* [online]. 18. 2. 2021. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://epale.ec.europa.eu/cs/blog/medialni-gramotnost-jak-je-na-tom-ceska-spolecnost>

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ [online]. Praha: MŠTM, 2020 [cit. 2023-07-02]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: <https://www.edu.cz/strategie-msmt/s2030/>

ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina. *Mediální gramotnost středoškolských učitelů* [online]. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2018. [cit. 2023-07-06]. Diplomová práce. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/baeog/DP_MG_ucitelu_SS_Safarova_FINAL.pdf

ŠNOBLOVÁ, Tereza a Kateřina ŠALOUNOVÁ. Pro mnoho škol je mediální výchova na okraji zájmu, říká autor otevřené učebnice Svět médií. In: *ČT24 – Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR – Česká televize* [online]. Česká televize. 2. 3. 2020 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/media/3056734-pro-mnoho-skol-je-medialni-vychova-na-okraji-zajmu-rika-autor-otevrene-ucebnice-svet>

VRÁNKOVÁ, Eva. Mediální výchova. *Revue pro média: časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. 2004, roč. 4, č. 8. [cit. 2023-06-14]. ISSN 1214-7494. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/medialni_vychova.htm

Seznam tabulek a příloh

Seznam tabulek

Tabulka č. 1; Základní informace o respondentech.....	36
---	----

Seznam příloh

Příloha č. 1; Realizace autorské ukázky I. se studenty na SOŠ.....	55
Příloha č. 2; Realizace autorské ukázky II. se studenty na SOŠ.....	56
Příloha č. 3; Písemný informovaný souhlas s výzkumem.....	57

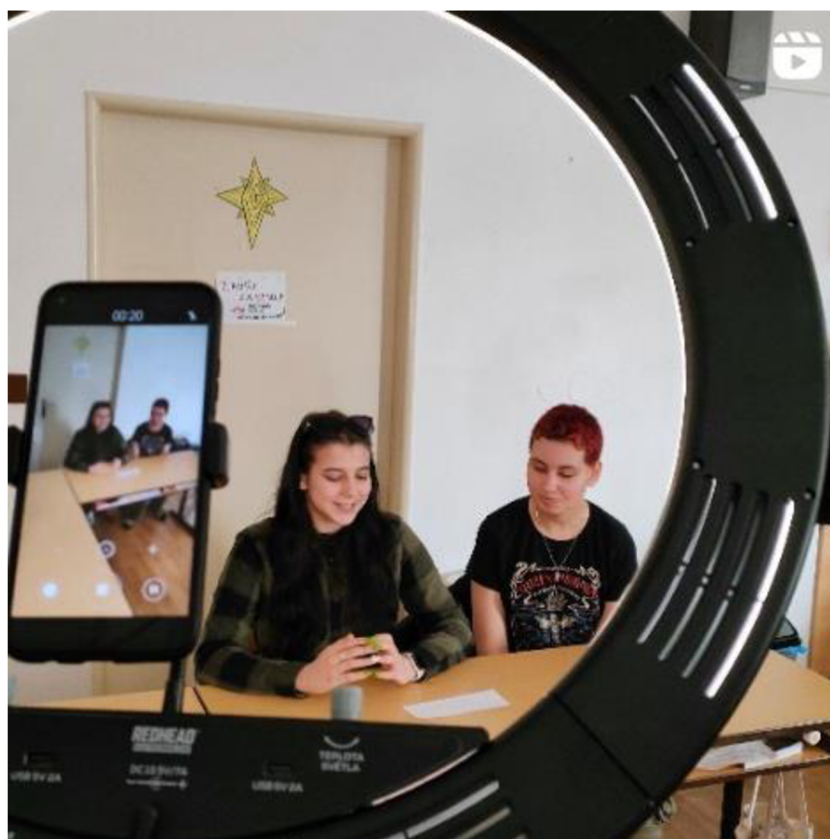
Přílohy

Příloha č. 1; Realizace autorské ukázky I. se studenty na SOŠ

natáčení vlastního zpravodajství

Celá dokumentace aktivity je dostupná z:

https://www.instagram.com/reel/CqFbZtLDCP9/?utm_source=ig_web_copy_link&igshid=MzRIODBiNWFfZA==

Zdroj: Střední odborná škola sociální. In: *Instagram* [online]. [cit. 2023-07-08].
Dostupné z: <https://www.instagram.com/sosmbji/>

Příloha č. 2; Realizace autorské ukázky II. se studenty na SOŠ

analýza mimořádné zprávy

Celá dokumentace aktivity je dostupná z:

https://www.instagram.com/p/CiSlai0MUZS/?utm_source=ig_web_copy_link&igshid=MzRlODBiNWFlZA==

Zdroj: vlastní zpracování (výsledná práce v hodině)

Příloha č. 3; Písemný informovaný souhlas s výzkumem

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Písemný informovaný souhlas

Vztahující se k výzkumu v níže uvedené bakalářské práci

Bakalářská práce: Mediální výchova ve výuce Občanského a společenskovedního základu na střední škole

Autor: Jaroslav Neubauer
student Filozofické fakulty UHK

Vedoucí práce: Mgr. Vanda Vaničková, Ph.D.

Cílem bakalářské práce je nabídnout pohled na mediální výchovu na gymnáziích a středních odborných školách, a to jak dle kurikulárních dokumentů, tak podle pedagogů společenských věd.

Výzkumná část je provedena formou ústního dotazování, rozhovorů s pedagogy z vybraných středních škol. Z rozhovoru bude pořízena audionahrávka, s kterou bude pracovat pouze autor bakalářské práce. Důvodem nahrávání je zachycení přesných formulací. Záznam bude odstraněn neprodleně po dokončení bakalářské práce. V práci či při prezentaci výzkumu bude vždy zachována anonymita, Vaše identita nebude rozpoznána.

Já níže podepsaný potvrzuji, že souhlasím s výše uvedenými informacemi; se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a jejich dalším využitím v práci. Tímto vyslovuji dobrovolný souhlas pro účast ve výzkumu.

Dne 2023

Podpis: